

FINANČNÝ MANAŽÉR

Ročník XX. • číslo 2 • Periodikum Slovenskej asociácie finančníkov • 2020

**SLOVAK ASSOCIATION OF FINANCE AND TREASURY
BRATISLAVA**

SACG | SLOVENSKÁ ASOCIÁCIA
CORPORATE GOVERNANCE

FINANČNÝ MANAŽÉR

Ročník XX. • číslo 2 • Periodikum Slovenskej asociácie finančníkov • 2020

OBSAH

□ ÚVODNÍK

Andrej RÉVAY, prezident SAF 1

□ ODBORNÉ A TEORETICKÉ TÉMY

**ZÁPISNICA Z ROKOVANIA PREDSTAVENSTVA AKO NÁSTROJ
TRANSPARENTNEJ SPRÁVY AKCIOVEJ SPOLOČNOSTI Z POHLEDU
OBCHODNÉHO A TRESTNÉHO PRÁVA**

Márius HRIČOVSKÝ – Eva SZABOVÁ 3

**REŠTRUKTURALIZÁCIA NA SLOVENSKU: ZLÝ SLUHA, HORŠÍ PÁN,
NAJHORŠÍ ZÁKON**

Peter ANDRIŠIN 11

**RAST ZÁUJMU O SUPERODPOČET NA VÝSKUM A VÝVOJ
ZAOSTÁVA ZA RASTOM JEHO SADZBY**

Jana ŠNIRCOVÁ 17

RIADENIE KREDITNÉHO RIZIKA V ČASOCH PANDÉMIE

Lubor MALINA 32

**PREVEROVANIE BEZPEČNOSTI PRIAMÝCH ZAHRANIČNÝCH
INVESTÍCIÍ V ČLENSKÝCH ŠTÁTOCH EÚ A NA SLOVENSKU**

Miroslava JÁNOŠOVÁ 38

□ STRÁNKY SAF

PREHEAD AKTIVÍT SAF V ROKU 2020

(Patricia GUZLEJOVÁ) 42

□ **ENGLISH SUMMARY** 45

Šéfredaktorka

Ing. Miloslava Zelmanová

Zástupca šéfredaktora

doc. Ing. Peter Krištofík, PhD.

Predseda redakčnej rady

doc. RNDr. Eduard Hozlár, CSc.

Členovia redakčnej rady

Ing. Michal Ištok, PhD.

Mgr. Ing. Peter Daniel, PhD.

Ing. František Chvostal'

Výkonná editorka

Patricia Guzlejová

Vydavateľ

Slovenská asociácia finančníkov

Adresa redakcie

Drieňová 3, 821 01 Bratislava

Tel.: +421-2 - 4363 5667

Fax: +421-2 - 4363 5667

E-mail: kancelaria@asocfin.sk

Internet: www.asocfin.sk

ISSN 1335-5813

Grafická úprava

LAYOUT s. r. o., Bratislava

www.layout.sk

Vážení členovia SAF, kolegovia a priaznivci Slovenskej asociácie finančníkov, toto číslo k Vám prichádza v čase konania XVIII. ročníka konferencie „Finančné riadenie podnikov 2020“. Konferencia sa koná za podmienok, ktoré nemajú obdobu nielen v rámci činnosti asociácie, ktorá zavŕšila v tomto roku 24. rok svojej činnosti, ale aj v rámci existencie Slovenska. Slovenská ekonomika spadla historicky na najnižšiu úroveň počas svojej existencie a tiež i organizačné podmienky konania konferencie sú veľmi špecifické vzhľadom na pandémiu korona krízy. Pád ekonomiky Slovenska nebol zapríčinený primárne ekonomickou, resp. finančnou krízou ako tomu bolo v roku 2008, ale celosvetovou pandémiou korona vírusu. Mimoriadna situácia si vyžaduje mimoriadne reakcie. Tieto reakcie sa uskutočňujú tak na národných úrovniach (podľa možností jednotlivých krajín) ako i na úrovni EU. Slovenská vláda (i v spoluprácu s EK) pripravila v prvom kroku opatrenia, ktoré mali minimalizovať straty firiem a udržať zamestnanosť najmä z titulu „Blackoutu“ ekonomiky. Podniky sa však hlasne ozývajú a namietajú nedostačujúcu pomoc v porovnaní s inými krajinami (napr. i Česko). Na druhej strane Európska komisia prichádza s omnoho razantnejšími návrhmi na financovanie obnovy ekonomiky a to tak v rámci dlhodobého rozpočtu EU na roky 2021 – 2027 ako i v rámci nového nástroja obnovy New Generation EU. Nový nástroj New Generation je určený na finančnú podporu investícií a reforiem, a to v prioritných oblastiach ako je ekológia a digitálna transformácia, ktoré sú kľúčom k budúcej prosperite a odolnosti Európy.

Keďže nielen ekonomika Slovenska zaznamenala rekordný pokles, ale i európska a svetová, EK vyzýva na **maximálnu mobilizáciu verejných, ale i súkromných zdrojov na investovanie** do obnovy. EK dokonca hľadá nové zdroje na financovanie týchto potrieb cestou daňovej reformy. Podmienkou čerpania zdrojov z EU je však ich smerovanie do reforiem, ktoré prinesú dlhodobú udržateľnosť ekonomiky, a to ešte do oblastí v ktorej Slovensko významne zaostáva.

Tu si však treba uvedomiť, že zaostávanie ekonomiky Slovenska najmä v oblasti ekológie a životného prostredia je značná a že napriek tomu, že ju naozaj potrebujeme „reformovať“, čerpanie prostriedkov vzhľadom na rýchlu reakciu bude problematické. Dokonca prinesie i zvýšenie potreby administratívnych opatrení (i nákladov) z pohľadu získania tzv. ESG ratingov, ktoré budú firmy potrebovať na za-

bezpečenie finančných zdrojov z EU (ak budú chcieť mať i lepšie úverové podmienky).

Keď však vláda hľadá oblasti, ktoré by mali prioritne reformovať, netreba hľadať dlho, nakoľko tak celosvetové rebríčky podnikateľského prostredia ako i Správy EK pre Slovensko trvalo odporúčajú zlepšovanie podnikateľského prostredia a najmä skvalitnenie vzdelávania a podporu inováciám, vede a výskumu. Veď Slovensko je až na 22. mieste (z 27 krajín) vo výkonnosti inovačných systémov a v oblasti indexu digitálnej ekonomiky je tiež na 22. mieste.

Pre porovnanie v inováciách je ČR na 14. mieste, Rakúsko na 9. mieste. Môže nás len utešovať, že Maďarsko a Poľsko sú za nami. Pokiaľ sa týka digitalizácie, znovu ČR je na 17. mieste a dokonca aj Maďarsko je o jedno miesto pred nami. Toto sú ale témy, ktoré SAF komunikovala voči vláde už posledné 2-3 roky, keď sme viedli viaceré diskusie s odborníkmi i zástupcami štátu a apelovali na zmeny v oblasti legislatívy, ktoré by umožnili „Dobehnúť tigrovi do cieľa“. Teraz sme teda v období keď po prvej vlně corona krízy a vypnutí ekonomiky čakáme na reštart ekonomiky, a to s výraznou podporou „Plánu obnovy EK“. Takže máme tu „**Plán obnovy EU verzus reštart ekonomiky Slovenska**“, čo je i hlavná myšlienka konferencie SAF „**Finančné riadenie podnikov 2020**“.

A tu je z nášho pohľadu kľúčový bod, v ktorom si treba uvedomiť, že nestačí sa na Slovensku spoľahnúť len na externé zdroje financovania z EU, z rozpočtu štátu (na úkor deficitu), prípadne z cudzích zdrojov (banky), ale treba vo významnej miere **motivovať podniky na využitie vlastných zdrojov, vlastného kapitálu.**

Keď povieme dane, tak väčšinou všetci si za tým predstavia peniaze, ktoré platia firmy a fyzické osoby do štátneho rozpočtu, čo je veľmi dôležité na financovanie potrieb štátu. Z pohľadu firiem hovoríme najmä o platení dane z príjmov právnických osôb, ktorá sa platí ako % zo základu dane, ktorým je výsledok hospodárenia (HV). HV pre účely dane je ale rozdielom medzi príjmami a výdavkami, ktoré zákon umožní do základu dane zahrnúť. Je teda pravda, že dane sú podstatné príjmy štátneho rozpočtu, ale na druhej strane, HV je podstatným zdrojom financovania rozšírenej reprodukcie podnikov, teda investícií, ktoré idú späť do ekonomiky. Jedná sa o vlastné zdroje firiem, kapitál, ktorý môžu použiť jednak na vyplatenie vlastníkom (dividendy), alebo ich použiť na investície na ďalší rozvoj firmy. Výška HV (základ dane) je závislá nielen od príjmov za tovary a služby, ktoré firmy dosahujú, ale i od výdavkov, ktoré si môžu do základu dane zahrnúť napr. výšku odpisov, pohľadávok (opravné položky), odpočet strát minulých rokov, výdavky na vedu, výskum, resp. príjmov, ktoré si môžu od základu dane odpočítať (príjmy za licencie). Keď sa teraz vrátíme ku konštatovaniu dôvodov zaostávania ekonomiky a jej postavenia v rámci krajín EU v oblasti digitalizácie, investícií do vedy a výskumu, úrovne vzdelávania, môžeme konštatovať, že podnikom chýba motivácia investovať vlastné zdroje späť do ekonomiky. Resp. opačne - ak ekonomika výrazne zaostáva najmä v oblastiach, ktoré sú podstatné na dlhodobé udržanie ekonomického rastu je potrebné aby štát motivoval firmy investovať do týchto oblastí najmä vlastné zdroje. Takáto **motivácia je o to dôležitejšia ak z hľadiska konkurencieschopnosti takéto podmienky v legislatíve okolitých krajín už dlhodobo existujú.** Akú motiváciu majú firmy investovať do budov (v oblasti cestovného ruchu), ak doba odpisovania je 40 rokov a po 5 – 10 rokoch je ich treba významne inovovať. Akú motiváciu majú firmy investovať do nových IT technológií (i technológie priemyslu 4,0), ktoré mu-

sia odpisovať 4 roky, ak ich reálna životnosť je niekedy len 2 roky. Akú motiváciu majú firmy investovať do riskantných oblastí ako sú inovácie, veda, výskum s neistým výsledkom, ak odpočet výdavkov nezodpovedá riziku, resp. nie je umožnený odpočet opodstatnených výdavkov, prípadne riskujú vylúčenie výdavkov zo strany daňovej kontroly. Akú motiváciu majú firmy investovať, ak v prípade počiatočných strát (najmä v cestovnom ruchu) si ju nemôžu odpísať celú, teda nemôžu si reprodukovať ani vložený kapitál. Toto a ešte i ďalšie legislatívne podmienky sú dôvodom zaostávania ekonomiky Slovenska v rámci konvergenencie krajín EU. Z tohto dôvodu očakávame, že vláda v zmysle programového vyhlásenia prikróčí urýchlene k reformám a z nášho pohľadu najmä ku komplexnej daňovo odvodovej reforme, ktorá akceleruje najmä dlhodobý ekonomický rast. Očakávanie je o to väčšie, že program EU New generation podporuje najmä financovanie reforiem, a to nielen ich samotné vypracovanie, implementáciu, ale i financovanie prípadných výpadkov štátneho rozpočtu v prvom období ich zavádzania. Keďže informácie z pracovných stretnutí na tému reforiem s MF SR posúvali termín ich schválenia až do roku 2021, SAF vyvinula v spolupráci s Amcham aktivitu na vypracovanie základných požiadaviek na zmenu legislatívy, najmä v oblasti dane z príjmov právnických osôb, ktoré by priniesli zlepšenie a biznis by z nich vedel čerpať dlhodobo. A to je základnou náplňou **Daňového manifestu**, ktorý nakoniec podporilo 15 asociácií a podnikateľských združení. Chceme, aby boli firmy motivované investovať zisk naspäť do ekonomiky, a to do takých oblastí, ktoré z hľadiska dlhodoberej udržateľnosti ekonomiky majú potenciál vyššieho ekonomického rastu a sú zároveň podporované i EK.

Dovoľte mi vyjadriť na záver presvedčenie, že vláda dôsledným naplňaním vlastného programového vyhlásenia vytvorí konečne podnikateľské prostredie a nastavenie procesného a inštitucionálneho rámca fiškálnej politiky tak, aby Slovensko začalo znovu dobiehať krajiny v rámci konvergenencie krajín EU. Našou ambíciou je k tomuto procesu napomôcť a prispieť. Verím, že spolu s Vami, členmi SAF sa nám to i podarí.

Andrej Révay, prezident SAF

Zápisnica z rokovania predstavenstva ako nástroj transparentnej správy akciovej spoločnosti z pohľadu obchodného a trestného práva

Márius HRIČOVSKÝ – Eva SZABOVÁ

SACG | SLOVENSKÁ ASOCIÁCIA
CORPORATE GOVERNANCE

Márius Hričovský

Eva Szabová

1. Úvod

Zápisnica z rokovania predstavenstva plní zásadné úlohy nielen z pohľadu práva obchodného, ale osobitný význam tento dokument získava aj v rovine práva trestného a to konkrétne v súvislosti s vyvodzovaním individuálnej trestnej zodpovednosti vo vzťahu k jednotlivým členom predstavenstva za ich hlasovanie. V rámci prijímania rozhodnutí na úrovni predstavenstva akciovej spoločnosti totiž nemožno opomenúť možný trestnoprávny dosah ich realizácie. Povedané inými slovami nemožno pozabudnúť na tú skutočnosť, že vykonaním rozhodnutia predstavenstva môže prísť k naplneniu znakov skutkovej podstaty konkrétneho trestného činu. Práve z uvedených dôvodov bude príspevok vo svojej druhej časti venovať zásadnú pozornosť aj trestnoprávnym aspektom spracovania zápisnice. Cieľom príspevku bude v tomto kontexte načrtnutie tak návrhov *de lege ferenda* smerujúcich k skvalitneniu právnej úpravy dotýkajúcej sa náležitostí zápisnice, ako aj koncipovanie odporúčaní, prostredníctvom ktorých by bolo možné predchádzať problémom, ku ktorým v súčasnosti dochádza v rámci vyvodzovania trestnej zodpovednosti voči členom predstavenstva.

2. Zápisnica a jej právna úprava v legislatíve SR

Zápisnica z rokovania predstavenstva je kľúčovým dokumentom, zachytávajúcím podstatné náležitosti výkonu funkcie jednotlivého člena predstavenstva a predstavenstva ako kolektívneho orgánu. Paragraf 194 ods. 5 vymedzuje základné povinnosti člena predstavenstva, (napriek tomu, že vo všeobecnosti je predstavenstvo kolektívnym orgánom, ktorý rozhoduje, ale aj zodpovedá za svoje rozhodnutia spoločne a nerozdielne § 194 ods.6) a to predovšetkým z hľadiska (a) **odbornosti výkonu funkcie** („členovia predstavenstva sú povinní vykonávať svoju pôsobnosť s náležitou starostlivosťou, ktorá zahŕňa povinnosť vykonávať ju s odbornou starostlivosťou...najmä sú povinní zaobstarať si, a pri rozhodovaní zohľadniť, všetky dostupné informácie, týkajúce sa predmetu rozhodnutia... (b) **lojality voči spoločnosti** („členovia predstavenstva sú povinní vykonávať svoju pôsobnosť... v súlade so záujmami spoločnosti a všetkých jej akcionárov... zachovávať mlčanlivosť o dôverných informáciách a skutočnostiach, ktorých prezradenie tretím osobám by mohlo spoločnosti spôsobiť škodu alebo ohroziť jej záujmy alebo záujmy jej akcionárov, a pri výkone svojej pôsobnosti nesmú uprednostňovať svoje záujmy, záujmy len niektorých akcionárov alebo záujmy tretích osôb pred záujmami spoločnosti“).

Zápisnica je hlavným dokumentom, ktorý by mal preukázať tú skutočnosť, že jednotliví členovia predstavenstva a predstavenstvo ako celok pri svojom výkone funkcie plnia vyššie uvedené povinnosti, ako aj iné zákonné povinnosti, vyplývajúce zo zákonov, definujúcich iné povinnosti členov predstavenstva. V zmysle ustanovenia § 194 ods.7 „Člen predstavenstva nezodpovedá za škodu, ak preukáže, že postupoval pri výkone svojej pôsobnosti s odbornou starostlivosťou a v dobrej viere, a že konal v záujme spoločnosti.“ Slovenské obchodné právo definuje zápisnicu v § 195 nasledovne: (1) O priebehu zasadania predstavenstva a o jeho rozhodnutiach sa vyhotovujú zápisnice podpísané predsedom predstavenstva a zapisovateľom. (2) Každý člen predstavenstva má právo, aby v zápisnici bol uvedený jeho odlišný názor na prerokovanú záležitosť. Ako je uvedené vyššie „vyhotovenie zápisnice je dôležitou požiadavkou právnej istoty z dôvodu, že rozhodnutia predstavenstva predstavujú rozhodnutia obchodného vedenia spoločnosti ako predpoklad pre vedenie spoločnosti v rámci právnych vzťahov (štatutárna funkcia).“ (Ovečková a kol., 2017).

Hospodárenie spoločnosti

Hlavnou úlohou člena predstavenstva je vykonávať svoju funkciu so starostlivosťou dobrého hospodára. Popri všeobecnej definícii prosperujúcej firmy (miera ziskovosti, etc.), tým hlavným nástrojom kontroly je porovnanie ročného finančného plánu so skutočným stavom hospodárenia. Transparentné zachytenie skutočnosti, že takýto materiál bol prerokovaný predstavenstvom (samozrejme za predpokladu, že verne odráža skutočný stav hospodárenia spoločnosti, a že nedošlo žiadnou formou k skresľovaniu údajov hospodárskej a obchodnej evidencie, čo by mohlo mať za následok nesprávnosť údajov prerokovaných predstavenstvom), ako aj toho, aký je skutočný stav hospodárenia spoločnosti, je relevantným údajom, zachytávajúcím výsledok snaženia člena predstavenstva, ako dobrého hospodára. Samozrejme, predstava, že by neexistovalo žiadne podnikateľské riziko a žiadna možnosť negatívnej odchýlky od plánu, je nerealistická. Podstatné je však túto skutočnosť zachytiť v zápisnici tak, aby dôvody odchýlky hospodárenia od plánu boli zachytené a odôvodnené.

Vzťah zápisnice a ochrany obchodného tajomstva a dôverných informácií

Zákon jasne ustanovuje povinnosť člena predstavenstva pri výkone svojej funkcie „zachovávať mlčanlivosť o dôverných informáciách a skutočnostiach, ktorých prezradenie tretím osobám by mohlo spoločnosti spôsobiť škodu alebo ohroziť jej záujmy alebo záujmy jej akcionárov“. To nevylučuje skutočnosť, že súčasťou zmluvy o výkone funkcie budú aj ustanovenia o ochrane dôverných informácií, resp. môže byť s každým jednotlivým členom predstavenstva uzatvorená zvláštna zmluva o ochrane dôverných informácií. Okrem členov predstavenstva sa zasadaním predstavenstva na výslovné pozvanie predsedu, podpredsedu alebo člena predstavenstva zúčastňujú aj iné prizvané osoby. Takéto pozvanie podlieha schváleniu ostatnými členmi predstavenstva uvedenými v zápisnici z rokovania predstavenstva. Účasť prizvaných osôb má byť v priamom súvisi s povinnosťou vykonávať funkciu člena predstavenstva s odbornou starostlivosťou, t.j. po správnosti by mal byť uvedený dôvod účasti pozvanej osoby na rokovaní. Medzi prizvané osoby patria spravidla najvyšší exekutívny manažér

spoločnosti (môže byť samozrejme zároveň aj predsedom alebo členom predstavenstva) prípadne manažéri, zabezpečujúci riadenie jednotlivých organizačných útvarov spoločnosti, ktorí zodpovedajú odborne za prerokovávanú oblasť. Ide spravidla o zamestnancov, ktorí majú platnú pracovnú zmluvu a teda majú zmluvne upravené aj nakladanie s dôvernými informáciami a obchodným tajomstvom. Samozrejme rozmanitosť života obchodnej spoločnosti môže nevyhnutne viesť k tomu, že sa rokovania predstavenstva zúčastní aj tzv. tretia osoba, t.j. osoba nemajúca svoj vzťah k spoločnosti upravený špeciálnou zmluvou (mandátnou, pracovnou či obchodnou), ako napríklad tlmočník, externý poradca, resp. externý špecialista na prerokovávanú oblasť. Na každého pozvaného účastníka by sa mala vzťahovať povinnosť zachovávaní mlčanlivosti o dôverných skutočnostiach a obchodnom tajomstve v rozsahu, v akom sa vzťahuje aj na členov predstavenstva. V opačnom prípade samotní členovia predstavenstva porušujú svoju zákonnú povinnosť. V zápisnici by mala byť, predovšetkým u tretích osôb, uvedená aj tá skutočnosť, že pozvaná osoba nie je v konflikte záujmov, konkurenčnej pozícií alebo priamo v rozpore so zákonom (zákon priamo zakazuje účasť takejto osoby na rokovaní predstavenstva – príklad *unbundlingu*). Celkovo možno teda povedať, že samotná skutočnosť, že sa rokovania predstavenstva zúčastní iná osoba, by mala byť, aj s dôvodmi pozvania a spôsobom rozhodnutia predstavenstva o takejto veci, uvedená v zápisnici. Ideálny stav by bol samozrejme, keby účasť pozvaných nečlenov predstavenstva bola uvedená už v pozvánke ku konkrétnym bodom. Táto skutočnosť nevyklučuje možnosť, aby predstavenstvo schválilo trvalú účasť iných osôb na rokovaní predstavenstva (zapisovateľ, generálny riaditeľ, odborný poradca).

Uznášaniaschopnosť a hlasovanie kvalifikovanou väčšinou

Pri zápisnici je dôležité podchytiť aj tú skutočnosť, či je samotné predstavenstvo v čase uvedenom na pozvánke uznášaniaschopné, a za špecifických okolností aj schopné schvaľovať rozhodnutia, pre ktoré sa vyžaduje stanovami alebo inými ustanoveniami, kvalifikovaná väčšina. Pokiaľ je požadované schvaľovanie kvalifikovanou väčšinou, (napríklad pri transakcii so spriaznenými osobami, pri určitom objeme investičných prostriedkov, pri určitom rozsahu obchodnej transakcie, resp. aj pri možných výnimkách pri riadení rizík), tak pre transparentnosť fungovania predstavenstva by mala zápisnica obsahovať aj údaj, či predmetný prerokovaný bod programu, takýto schvaľovací proces vyžaduje.

Konanie so starostlivosťou dobrého hospodára

Ako bolo uvedené vyššie, predstavenstvo má možnosť, prostredníctvom návrhov jednotlivých členov, prizvať iné osoby na rokovanie predstavenstva. Toto oprávnenie však môže mať aj charakter odbornej povinnosti v súvislosti s konaním so starostlivosťou dobrého hospodára. Pri posudzovaní toho, či člen predstavenstva konal so starostlivosťou dobrého hospodára treba prihliadnúť k miere starostlivosti konania, akú by v danej situácii vynaložila iná rozumne starostlivá osoba, ak by bola v rovnakom postavení. Takisto je potrebné posudzovať výkon odbornej starostlivosti na základe informácií, dostupných v čase výkonu rozhodnutia, a nie podľa skutočností, ktoré sa stali známymi v čase po výkone rozhodnutia. V každom prípade sa však predpokladá, že člen predstavenstva je „povinný zaobstarať si a pri rozhodovaní zohľadniť všetky dostupné informácie, týkajúce sa predmetu rozhodovania“. Zároveň by mal mať schopnosť rozpoznať, že je nutná odborná pomoc kvalifikovaného subjektu alebo, že hrozí škoda (NS ČR, sp.zn.5 Tdo 1224/2006, 5 Tdo 433/2007, 29 Cdo 2531/2008). V prípade nedostatku odborných skúseností alebo znalostí členovi predstavenstva vzniká povinnosť zaistiť pomoc odborne kvalifikovaného subjektu (NS ČR sp.zn.5 Tdo 1412/2007). Predstavenstvo, a ani žiaden jeho člen, by nemali mať pochybnosti o odbornej spôsobilosti takto prizvanej osoby. Pre spracovanie zápisnice z toho vyplýva povinnosť uviesť do zápisnice potrebu prizvania osoby so špecifickou odbornou spôsobilosťou, ako aj možnú pochybnosť o odbornej spôsobilosti prizvanej osoby, ak taká existuje. Treba si v tejto súvislosti uvedomiť, že so starostlivosťou dobrého hospodára nekoná ten, kto vykonáva funkciu len formálne. Tak isto treba mať na zreteli, že delegovanie právomoci na zamestnancov spoločnosti nezbavuje predstavenstvo, a jeho členov, zodpovednosti. To znamená, že aj pri opatreniach, týkajúcich sa obchodného vedenia spoločnosti, vznikajú všeobecné povinnosti z pohľadu konania dobrého hospodára (*cura in eligendo* – starostlivosť pri výbere, *cura in instruendo* – starostlivosť pri vydávaní pokynov, *cura in custodiendo* – starostlivosť pri kontrole

a *cura in organisando* – starostlivosť pri organizovaní a kontrole). V rámci výkonu funkcie dobrého hospodára teda musí člen predstavenstva preukázať, že vo všetkých týchto oblastiach konal so starostlivosťou dobrého hospodára, pričom takúto povinnosť nemožno zmluvne vylúčiť, obmedziť, preniesť akýmkoľvek úkonom na inú osobu. To znamená, že pri schvaľovaní materiálov predložených na rokovanie predstavenstva, predovšetkým čo sa týka výberu pracovníkov, na ktorých predstavenstvo deleguje právomoci, ale aj pri schvaľovaní organizačných zmien a interných dokumentov sa predpokladá, že budú takéto kroky schválené so zvláštnou starostlivosťou, a bude to zachytené v zápisnici. Špeciálnou povinnosťou súvisiacou priamo so zápisnicou je *cura in instruendo*, povinnosť precízne a zrozumiteľne definovať rozhodnutia predstavenstva. Otvorenou zostáva otázka výkonu funkcie člena predstavenstva po odvolaní z funkcie a zasahovanie tretích osôb do výkonu vedenia spoločnosti. Vo všeobecnosti platí, že starostlivosť dobrého hospodára sa vzťahuje na všetky osoby, ktoré fakticky alebo formálne vykonávajú funkciu člena predstavenstva.

Lojalita, konflikt záujmov a jeho zachytenie v zápisnici.

Ustanovenia o zákaze konkurencie sú uvedené v § 196 Obchodného zákonníka. Ide o kogentnú úpravu, ktorú možno v stanovách len sprísniť, nie však uvoľniť. Je v podstate rozvinutím povinností člena predstavenstva, ako je uvedené v § 195 ods.4 („pri výkone svojej pôsobnosti nesmú uprednostňovať svoje záujmy“) s tým, že spresňuje a vymedzuje obmedzenia pre člena predstavenstva z pohľadu prednosti záujmov spoločnosti pred záujmami osobnými. Zákaz konkurencie je umocnený tým, že je sankcionovaný trestným zákonom § 244 Porušovanie zákazu konkurencie. Z pohľadu zápisnice z rokovania predstavenstva je však dôležité podchytiť možnosti individuálneho konfliktu záujmov pri konkrétnom prerokovávanom prípade. Výsledkom procesu výberového konania, obchodnej súťaže či verejného obstarávania môže byť potreba schváliť zmluvu so spoločnosťou, voči ktorej má konkrétny člen predstavenstva nadštandardný vzťah (spriaznený subjekt), či už prostredníctvom tretích osôb alebo osobných väzieb alebo z inej podnikateľskej činnosti (napr. konzultant, ktorý je členom predstavenstva a zároveň je aj poradcom v nejakej otázke v spoločnosti, s ktorou sa má uzatvoriť zmluva). V takom prípade by bolo vhodné túto skutočnosť (a) uviesť do zápisnice a (b) zdržať sa hlasovania o danej veci (jeden z mála prípadov, kedy nie je zdržanie sa hlasovania porušením povinností dobrého hospodára).

Iné osoby akoby orgány spoločnosti a faktické vedenie

V súčasnej právnej teórii a praxi poznáme niekoľko typov vedúcich, v našom prípade členov predstavenstva alebo osôb, pôsobiacich v pozícií faktického člena predstavenstva a vykonávajúceho skutočné obchodné vedenie spoločnosti. Okrem riadne menovaného člena predstavenstva poznáme chybné menovaného člena predstavenstva, t.j. osobu, u ktorej pri voľbe došlo k pochybeniu a osoba sa *de iure* nestala členom predstavenstva, ale *de facto* pôsobí ako jeho člen. Ďalej pracujeme s pojmom faktický vedúci, čo je osoba, ktorá nie je členom štatutárneho orgánu, a ani ním byť nemala, ale *de facto* pôsobí ako jeho člen. Podmienkou tejto skutočnosti je zjavnosť tohto stavu pre tretie osoby. Tieňový vedúci je osoba, ktorá nie je členom štatutárneho orgánu, a ani ním byť nemala, ale koná namiesto členov štatutárneho orgánu bez toho, aby to bolo zjavné pre tretie osoby. Posledným pojmom je bývalý vedúci, čo je osoba, ktorá bola riadne zvolená za člena štatutárneho orgánu, a ktorá pokračuje voči tretím osobám vo výkone funkcie, aj po jej zániku.

Bez ohľadu na typ vedúceho, povinnosť starostlivosti dobrého hospodára platí pre všetky uvedené osoby.

3. Zápisnica z rokovania predstavenstva ako dôkaz v trestnom konaní

Ako bolo poznamenané v úvode tohto príspevku, zápisnica z rokovania predstavenstva získava zásadný význam aj v rovine trestného práva hmotného, vykonaním rozhodnutia predstavenstva totiž môže prísť k naplneniu znakov skutkovej podstaty trestného činu. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť, že v týchto prípadoch nič nebráni tomu, aby prišlo k vyvodu trestnej zodpovednosti vo vzťahu k členom predstavenstva, ktorí predmetné rozhodnutie prijali. Aj u členov predstavenstva je totiž potrebné v týchto prípadoch hovoriť o naplnení subjektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu za súčasného absolútneho rešpektovania zásady zodpovednosti za zavinenie, v zmysle ktorej možno páchatelovi pričítať iba tzv. zavinené následky. Je

síce pravdou, že skutkové podstaty trestných činov, ku spáchaniu ktorých dochádza práve realizáciou rozhodnutí predstavenstva, vyžadujú z hľadiska zavinenia formu úmyslu, avšak nemožno opomínať skutočnosť, že trestné právo *de lege lata* nerozumie pod úmyslom iba úmysel priamy, ale rovnako tiež úmysel nepriamy charakterizovaný prvkom uzrozenia s protiprávnym následkom a nie priamou voľbou páchatela konať v rozpore s normami trestného práva.¹ Existenciu uzrozenia u členov predstavenstva pritom možno vyvodiť z ich povinnosti náležitej starostlivosti, zakotvenej v ustanovení § 194 ods. 5 Obchodného zákonníka.

Na strane druhej je však potrebné zdôrazniť, že automatické vyvodenie trestnej zodpovednosti vo vzťahu k členovi predstavenstva, ktorý sa zúčastnil na jeho rokovaní a následnom hlasovaní, však neprichádza do úvahy. Nie je totiž možné automaticky vzťahovať trestnú zodpovednosť na členov orgánu obchodnej spoločnosti iba z titulu ich postavenia ako členov takéhoto kolektívneho orgánu. V tejto súvislosti je možné poukázať na rozhodnutie Najvyššieho súdu ČR z roku 2008², ktorý poukazyval práve na nemožnosť automatického vyvodzovania trestnej zodpovednosti voči členom predstavenstva. V uvedenom rozhodnutí bolo judikované, že samotná skutočnosť, že osoba je členom štatutárneho orgánu obchodnej spoločnosti, ktorá je plátcem dane a poistného, a ktorá má odvádzať tieto platby za svojich zamestnancov, nepostačuje k trestnej zodpovednosti takéhoto člena štatutárneho orgánu za nesplnenie tejto povinnosti podľa § 241 TZ. Člen štatutárneho orgánu by musel rozhodnúť o tom, že sa platby neodvedú, resp. hlasovať za prijatie takéhoto rozhodnutia. Toto konštatovanie možno potvrdiť poukazom na rozhodnutie Krajského súdu v Ostrave³, v ktorom súd konštatoval, že trestná zodpovednosť fyzických osôb – členov kolektívneho orgánu právnickej osoby, za rozhodnutie tohto orgánu, ktorý inak vykazuje znaky objektívnej stránky skutkovej podstaty niektorého trestného činu, prichádza do úvahy iba v prípade, že je zistené, že sa títo členovia skutočne svojim konaním predpokladaným pre prijatie tohto rozhodnutia, t. j. napr. hlasovaním na ňom zavinené podieľali. Podiel jednotlivých hlasujúcich na hlasovaní je pritom potrebné v trestnom konaní preukázať bez dôvodných pochybností, pretože práve tento podiel je rozhodujúcim merítkom pre určenie podielu jednotlivých obvinených na prípadnom trestnom konaní.

Z uvedených skutočností vyplýva, že osobitne zásadnú úlohu pri vyvodzovaní individuálnej trestnej zodpovednosti jednotlivých členov kolektívneho orgánu bude zohrávať práve zápisnica vyhotovená z priebehu rokovania predstavenstva, na ktorom prišlo k prijatiu rozhodnutia, výsledkom realizácie ktorého je naplnenie znakov skutkovej podstaty konkrétneho trestného činu. Povedané inými slovami, je to práve zápisnica, ktorá bude dokumentom determinujúcim úspešnosť dokazovania v trestnom konaní. Ako už bolo zmienené vyššie, účelom zápisnice by malo byť verné zachytenie priebehu rokovania predstavenstva, a predovšetkým verné zachytenie rozhodnutí predstavenstva o jednotlivých bodoch programu jeho zasadnutia. Otázne je však, či aj napriek existencii takéhoto písomného dôkazu bude možné bez dôvodných pochybností identifikovať tých členov predstavenstva, ktorí hlasovali za prijatie sporného rozhodnutia. V tejto súvislosti je možné poukázať na porovnanie slovenskej a českej právnej úpravy dotýkajúcej sa vyhotovovania zápisnice z predstavenstva akciovej spoločnosti. Kým ustanovenie § 195 Obchodného zákonníka (SR) neformuluje konkrétnejšie obsahové náležitosti zápisnice, ustanovenie § 440 Zákona o korporáciách (ČR) vyslovene zakotvuje ako zásadnú náležitosť menovité označenie tých členov predstavenstva, ktorí hlasovali proti prijatiu rozhodnutia, ako aj tých, ktorí sa hlasovania zdržali, s tým že v prípade absencie niektorého člena predstavenstva v zápisnici platí vyvrátiteľná domnienka, že tento člen hlasoval pre prijatie rozhodnutia. V nadväznosti na uvedené možno formulovať návrh *de lege ferenda* pre slovenského zákonodarcu, v zmysle ktorého by malo byť ustanovenie § 195 Obchodného zákonníka konkretizované pokiaľ ide o obsahové náležitosti zápisnice, a to minimálne takým spôsobom, ako je tomu v podmienkach Českej republiky.⁴

Pokiaľ by sme však aj pripustili existenciu právnej úpravy, v rámci ktorej bude obligatórnu náležitosť zápisnice predstavovať práve menovité označenie hlasujúceho spoločne s informáciou o spôsobe jeho hlasovania, nemožno ani takúto podobu právnej úpravy považovať za ideálnu. Dôvod predmetného konštatovania tkvie

1 Pozri napr. Sokol, T.: Odpovědnost členů statutárních orgánů dle trestního zákona. Dostupné na: <https://pravniciradce.ihned.cz/c1-20768410-odpovednost-clenu-statutarnich-organu-dle-trestniho-zakona>

2 Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 7 Tdo 320/2008

3 Rozhodnutie Krajského súdu v Ostrave, sp. zn. 2 To 461/97

4 Řeháček, O.: Představenstvo akciové společnosti a postavení jeho členů. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 134

v možnosti, resp. práve člena predstavenstva zdržať sa hlasovania. Uvedené základné právo obchodnoprávnej povahy spôsobuje na úseku trestného práva hneď niekoľko zásadných a pomerne ťažko riešiteľných problémov.

V rámci rozhodovania predstavenstva si totiž možno predstaviť vznik situácie, kedy sa konkrétny člen predstavenstva s ohľadom na vedomosť o trestnoprávnych následkoch alibisticky zdrží hlasovania, prípadne bude hlasovať proti jeho prijatiu, a to aj napriek tomu, že predmetné rozhodnutie aktívne pripravoval a na zasadnutí predstavenstva ho podporoval. V tomto prípade samozrejme nemožno akceptovať predstavu, podľa ktorej by bol takýto člen predstavenstva automaticky zbavený trestnoprávnej zodpovednosti, iba s poukazom na spôsob, akým v danej veci hlasoval, ktorý je zachytený v zápisnici.⁵

V súvislosti so zdržaním sa hlasovania je tiež potrebné poukázať aj na hmotnoprávny rozmer naznačeného problému. Pokiaľ hovoríme o zdržaní sa hlasovania, hovoríme *de facto* o nehlasovaní, teda inak povedané o nekonaní. V tomto ohľade by sme o vzniku problému zatiaľ hovoriť nemohli, v zmysle ustanovenia § 122 ods. 1 TZ sa totiž konaním rozumie aj opomenutie takého konania, na ktoré bol páchatel podľa okolností a svojich pomerov povinný. Pokiaľ by sme hlasovanie chápali ako konanie, zdržanie sa hlasovania by sme následne mohli chápať ako jeho opomenutie, pričom povinnosť konať, ktorá je dôležitým atribútom, opomenutia konania⁶, by sme jednoducho vyvodili z existencie povinnosti náležitej starostlivosti člena predstavenstva v zmysle ustanovenia § 194 ods. 5 Obchodného zákonníka. Objavujú sa však názory, podľa ktorých hlasovanie ako také, nemožno v zmysle trestného práva chápať ako konanie. Hlasovanie by totiž z hľadiska hmotnoprávneho malo podľa zmienených názorov predstavovať iba prípravu na trestný čin, prípadne niektorú formu účasti, napr. návod alebo pomoc.⁶ Keď však pripustíme tento výklad, dostávame sa zákonite ku konštatovaniu, že člena predstavenstva, ktorý sa hlasovania zdržal trestnoprávne postihnúť nemožno. Inak povedané, pokiaľ sa nám aj podarí počas trestného konania dokázať, že zdržanie sa hlasovania bolo alibisticky motivované, vylúčili by sme takýmto výkladom možnosť vyvodenia trestnoprávnej zodpovednosti takéhoto člena predstavenstva, čo nemožno považovať za správne.

Skutočnosť, že prepracovaná podoba zápisnice je pre úspešnosť trestného konania, resp. úspešnosť usvedčenia osôb, ktoré sa reálne podieľali na prijatí sporného rozhodnutia, viac ako zásadná, možno podoprieť poukazom na problémy vznikajúce v súvislosti s využitím iných dôkazných prostriedkov. Takýmto prostriedkom je výsluch jednotlivých členov predstavenstva. V súvislosti s jeho reálnym využitím je však zákonite potrebné hovoriť hneď o niekoľkých trestnoprocesných problémoch. V prvom rade je nevyhnutné upriamiť pozornosť na tú skutočnosť, že v prípadoch trestných činov spáchaných realizáciou rozhodnutia predstavenstva prichádza pomerne jednoducho do úvahy scenár, v rámci ktorého budú potenciálne obvinenými všetci členovia daného orgánu. V prípade akceptácie naznačeného scenára narážame hneď na dva zásadné problémy. Prvým je právo na odopretie výpovede plynúce z ustanovenia § 34 ods. 1 TP, ktoré zákonite bude patriť všetkým obvineným osobám, a druhým je vylúčenie trestnej zodpovednosti za nepravdivú výpoveď v zmysle § 346 TZ, keďže predmetného trestného činu sa môže dopustiť výlučne osoba v postavení svedka.

Avšak aj v prípade, že pripustíme situáciu, v rámci ktorej nepríde k vzneseniu obvinenia vo vzťahu k ostatným členom predstavenstva, musíme konštatovať existenciu iného, avšak nie menej zásadného problému, s ktorým by sa v naznačenej situácii museli, pasovať“ orgány činné v trestnom konaní v rámci procesu dokazovania. Načrtnutý problém je previazaný so základnou, už vyššie zmienenou, povinnosťou plynúcou pre členov predstavenstva z ustanovenia § 194 ods. 5 Obchodného zákonníka, a to s povinnosťou mlčanlivosti. Povinnosť mlčanlivosti totiž v zmysle ustanovenia § 129 ods. 2 TP predstavuje jeden z dôvodov vedúcich k zákazu výsluchu svedkov, ktorým predmetná povinnosť plynie priamo zo zákona. Uvedené ustanovenie zakotvuje, že svedok nesmie byť vypočúvaný, pokiaľ by svojou výpoveďou porušil zákonom alebo medzinárodnou zmluvou uloženú alebo uznanú povinnosť mlčanlivosti. Je síce pravdou, že uvedený zákaz nie je koncipovaný v absolútnom zmysle slova, keďže normotvorca pripúšťa jeho eliminovanie prostredníctvom oslobodenia od príslušnej

⁵ Tamtiež, s. 135

⁶ Teryngel, J.: K trestní odpovědnosti členů kolektivního orgánu za nezákonné rozhodnutí. Dostupné na: <http://trestni.juristic.cz/35715/clanek/trest3.html>

povinnosti zo strany orgánu alebo osoby, v ktorej záujme uvedená povinnosť existuje, avšak na strane druhej je iba ťažko predstavitelné, že obchodná spoločnosť, v prospech ktorej sa zachovávanie mlčanlivosti realizuje, uvedené oslobodenie aplikuje vo vzťahu k členovi jej predstavenstva.

Na podklade predmetných skutočností možno iba potvrdiť, že koncipovanie precíznejšej právnej úpravy dotýkajúcej sa náležitostí zápisnice vyhotovovanej z rokovania predstavenstva, je skutočne osobitne potrebné. Jej precízna formulácia má totiž potenciál eliminovať situácie, kedy spáchaný trestný čin zostáva z dôvodu dôkaznej núdze nepotrestaný a jeho páchatelia beztrestní.

V kontexte právnej úpravy zápisnice *de lege ferenda* nemožno, okrem už zmieňovaných náležitostí, nespomenúť tiež úvahu dotýkajúcu sa formy predmetného úkonu. Strohosť právnej úpravy zápisnice *de lege lata* sa totiž nedotýka iba vyššie analyzovaných náležitostí zápisnice, ale rovnako tiež jej formy. Z doslovného znenia ustanovenia § 195 Obchodného zákonníka síce vyplýva, že primárne žiadanou formou zápisnice je forma písomná, avšak vylúčiť nemožno, že popri písomnom zachytení priebehu rokovania predstavenstva, príde k jeho zaznamenaniu aj prostredníctvom iného záznamového prostriedku. V tomto ohľade považujeme za nevyhnutné poukázať na možnosť vyhotovovať zápisnicu aj formou zvukového záznamu. Takýto záznam by mohol slúžiť ako podpora v rámci preukazovania obsahu písomnej zápisnice a súčasne ako dôkaz, z ktorého by bolo možné vyvodiť, kto bol hlavným iniciátorom rozhodnutia predstavenstva, a kto rozhodnutie počas rokovania predstavenstva aktívne podporoval. V tomto kontexte je však potrebné poukázať na to, že s vyhotovením záznamu daného charakteru by museli byť uzrozmenní všetci členovia predstavenstva zúčastnení na rokovaní, pričom s jeho vyhotovením by museli prejavíť súhlas. V opačnom prípade by sme sa totiž dostali do situácie, kedy by takto vyhotovený záznam požíval charakter nezákonného dôkazu, a to z dôvodu rozporu s ustanovením § 12 ods. 1 Občianskeho zákonníka. Predmetná nezákonnosť by pritom následne viedla k nepripusteniu takéhoto dôkazu v rámci konania na súde.

4. Záver

Zápisnica z rokovania predstavenstva predstavuje v rovine obchodného aj trestného práva dokument zásadného významu. Realizácia rozhodnutí prijatých v rámci rokovania predstavenstva totiž môže viesť k nesplneniu povinností vyplývajúcich členovi predstavenstva z ustanovení obchodného zákonníka a následne aj k naplneniu znakov konkrétneho trestného činu uvedeného v osobitnej časti Trestného zákona. Na základe uvedeného tak môže prísť k vyvodu individuálnej alebo spoločnej zodpovednosti za spôsobenú škodu, nedodržanie zákona, nesplneniu zákonnej povinnosti a následne aj k vyvodu trestnej zodpovednosti vo vzťahu k členovi predstavenstva, ktorý sa zúčastnil na jeho prijímaní. Zo zápisnice potom najjasnejšie vyplýva, či si predstavenstvo ako kolektívny orgán alebo jeho jednotliví členovia, splnili svoje povinnosti (liberačná funkcia zápisnice – preukázanie dodržania lojality a starostlivosti dobrého hospodára) a či sa nedopustili konania, naplňajúceho skutkovú podstatu trestného činu (exkulpačná funkcia). Za týmto účelom je však nevyhnutné identifikovať, práve na podklade zápisnice, spôsob hlasovania jednotlivých členov predstavenstva. Právna úprava náležitostí zápisnice v zmysle obchodného práva však v tomto ohľade situáciu značne komplikuje. Ustanovenie § 195 Obchodného zákonníka totiž neformuluje konkrétnejšie obsahové náležitosti zápisnice. V tejto súvislosti preto možno formulovať návrh *de lege ferenda* pre slovenského zákonodarcu, v zmysle ktorého by ustanovenie § 195 Obchodného zákonníka bolo doplnené o konkretizáciu obsahových náležitostí tak, ako je tomu v podmienkach Českej republiky.

Problematickým aspektom v oblasti trestného práva je tiež otázka využitia práva zdržať sa na hlasovaní v rámci rokovania predstavenstva. Otázkou totiž je, či člen predstavenstva, ktorý sa zdrží hlasovania, splnil podmienky ustanovenia Obchodného zákonníka a koná s odbornou starostlivosťou. Pri našich analýzach sa podarilo identifikovať jedinou oblasť, kedy je zdržanie sa hlasovania člena predstavenstva akceptovateľným spôsobom hlasovania a to je vtedy, keď člen predstavenstva dospeje k záveru, že hlasovanie o predmetnej otázke ho stavia do konfliktu záujmov. Sporným je totiž v tomto kontexte výklad pojmu hlasovanie na rokovaní predstavenstva. Objavujú sa názory, podľa ktorých hlasovanie ako také nemožno v zmysle trestného práva chápať ako konanie, z čoho zákonite vyplýva nemožnosť posúdiť zdržanie sa na hlasovaní ako jeho opomenutie. Z uvedených dôvodov by bolo žiaduce ustáliť výklad predmetných pojmov tak, aby bolo možné vo vzťahu

k takto konajúcim, resp. nekonajúcim členom predstavenstva predchádzať problémom v rámci vyvodzovania ich následnej trestnoprávnej zodpovednosti.

Čo sa týka samotného obsahu a formy zápisnice, mala by obsahovať všetky náležitosti, z ktorých možno následne usudzovať, akým spôsobom si predstavenstvo a jeho jednotliví členovia plnili svoje zákonné povinnosti. V každom prípade by z nej malo byť jasné kedy, kde, s akým programom a za akej účasti sa rokovanie predstavenstva konalo. Takisto musia byť jasne zadané body programu, v prípade, že k tomu dôjde mal by byť v zápisnici uvedený aj odlišný názor konkrétneho člena predstavenstva a spôsob jeho hlasovania, pričom hlasovanie by malo byť uvedené menovite, vzhľadom na možnú potrebu exkulpácie v prípade, keby sa riešila nejaká otázka majetkovej a trestnoprávnej zodpovednosti predstavenstva a jeho členov.

Autormi článku sú Máriaus Hričovský, advokát, člen Slovenskej asociácie Corporate Governance a Eva Szabová, z Katedry trestného práva a kriminológie, Právnická fakulta, Trnavská Univerzita

Zoznam bibliografických odkazov:

1. Oľga Ovečková a kolektív: Obchodný zákonník. Veľký komentár. Bratislava Wolters Kluwer s.r.o. 2017.
2. Teryngel, J.: K trestní odpovědnosti členů kolektivního orgánu za nezákonné rozhodnutí. Dostupné na: <http://trestni.juristic.cz/35715/clanek/trest3.html>
3. Řeháček, O.: Představenstvo akciové společnosti a postavení jeho členů. Praha : C. H. Beck, 2010, 184 s.
4. Sokol, T.: Odpovědnost členů statutárních orgánů dle trestního zákona. Dostupné na: <https://pravnicaradce.ihned.cz/c1-20768410-odpovednost-clenu-statutarnich-organu-dle-trestniho-zakona>

Reštrukturalizácia na Slovensku: zlý sluha, horší pán, najhorší zákon

Peter ANDRIŠIN

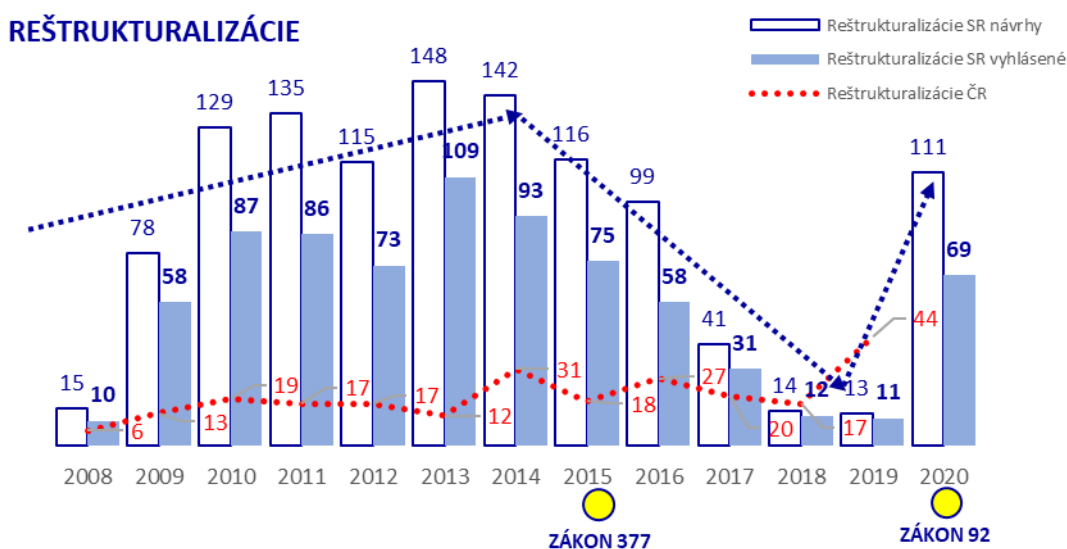
Skutočný príbeh: Obchodná spoločnosť mala pohľadávky vo výške 3 milióny € a záväzky 2 milióny €. Inkasom všetkých pohľadávok získala spoločnosť hotovosť vo výške 3 milióny € a jej pohľadávky klesli na 0 €. Manažment vyplatil odmeny sebe a zamestnancom vo výške 2 milióny €, čím záväzky (2 milióny €) prevýšili sumu ich pohľadávok (0 €). Spoločnosť deklarovala schopnosť a záujem pokračovať v činnosti, a v súlade so zákonom požiadala o ochranu pred veriteľmi. Iniciovala reštrukturalizačné konanie, ktoré po dohode s (nie nezávislým) správcom naozaj začala. Správca spísal všetky pohľadávky spoločnosti (0 €) a použil ich na pomerné uspokojenie jej veriteľov. Pri reštrukturalizácii správca nesiahol na majetok manažmentu napriek tomu, že si ho pred reštrukturalizáciou úmyselne navýšili z pohľadávok, ktoré boli povinní použiť na vyrovnanie svojich záväzkov a uspokojenie svojich veriteľov. Naopak, správca pri reštrukturalizácii spoločnosti zaradil do majetkovej podstaty, z ktorých sa pomerne uspokojili záväzky spoločnosti, aj finančné prostriedky, ktoré boli na účte Odberateľa (1 milión €) z obchodu, v ktorom si Dodávateľ dojednal výhradu vlastníckeho práva. Podľa platného zákona č. 377 / 2016 Z.z. (ďalej iba „Zákon-377“) ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii (ďalej iba „Zákon-7“), finančné prostriedky nepatrili reštrukturalizovanej spoločnosti, pretože tovar, ktorého predajom tieto peňažné prostriedky získala, nikdy nepatril do jej vlastníctva. Finančné prostriedky mali byť bezodkladne vyplatené skutočnému vlastníkovi tovaru - Dodávateľovi a nie použité na pomerné uspokojenie veriteľov spoločnosti pri reštrukturalizácii (výhrada vlastníckeho práva na Slovensku je téma na samostatný, rozsiahly článok).

Pre posúdenie vplyvu reštrukturalizácie na podnikateľské prostredie je dôležité správne pochopenie pojmu. Jeho definícia neexistuje, nenájdeme ju ani v Zákone-7 ani v Zákone-377, ktoré potup reštrukturalizácie riadia. Preto sme pojem reštrukturalizácia popísali tak, ako ho chápeme a rozumieme mu, a ako ho budeme používať ďalej v texte. **„Reštrukturalizáciu rozumieme ako zákonom riadený ozdravovací proces podniku, ktorý má umožniť predchádzať likvidačnému konkurzu a minimalizovať nepriaznivé dôsledky krízy, do ktorej sa podnik dostal, prostredníctvom právnej ochrany dlžníka pred veriteľmi. Cieľom reštrukturalizácie je uspokojiť veriteľov vo väčšom rozsahu, ako by boli uspokojení z konkurzu.“** Reštrukturalizácia má slúžiť na záchranu štandardného podnikania a zamestnanosti, stabilizácie trhu a prekonaniu problémov podniku. Podmienkou reštrukturalizácie na rozdiel od konkurzu je, okrem väčšieho uspokojenia veriteľov, aj zachovanie podstatnej časti prevádzky podniku. Reštrukturalizácia má umožniť minimalizovať nepriaznivé dôsledky krízovej situácie podniku a/alebo jej predchádzať, k čomu jej má pomôcť legislatíva tvorbou právnych inštitútov, pomocou ktorých môže dlžník predísť likvidácii, zabezpečiť si právnu ochranu pred svojimi veriteľmi a zabrániť výkonu exekúcií a výkonu zabezpečovacích práv. Zároveň má vytvárať dlžníkovi priestor na ekonomickú záchranu poskytnutím právnej ochrany, ktorá mu vytvorí priestor pre sanačné konanie a počas priebehu reštrukturalizácie mu umožňuje pokračovať v podnikateľskej činnosti pod dohľadom súdu a reštrukturalizačného správcu. Reštrukturalizácia je preferovaná forma úpadku, ktorá má pomôcť obidvom stranám: podnikom aj veriteľom. Môže im slúžiť aj ich likvidovať. Medzi základné výhody reštrukturalizácie môžeme zaradiť poskytnutie dostatočného časového priestoru na znovu naštartovanie podniku, zvyčajne do deväť mesiacov, ozdravenie spoločnosti odpustením časti záväzkov a zánikom starých dlhov, čo mu dáva možnosť pokračovať v podnikateľských aktivitách, ochranu majetku kedy sa exekučné a súdne konania prerušujú a následne zastavujú a veritelia si nemôžu uplatniť výkon zabezpečovacieho práva, súdna ochrana dlžníka pred veriteľmi, zachovanie ekonomickej samostatnosti a právnej subjektivity dlžníka, zachovanie pracovných miest, odblokovanie bankových účtov, nemožnosť započítavať staré záväzky s novými záväzkami

vzniknutými po začatí reštrukturalizácie - podnik staré záväzky po začatí reštrukturalizácie neplní, ale jemu plniť musia, dozor nezávislého správcu nad procesom reštrukturalizácie, pomerné a postupné uspokojenie veriteľov vo väčšom rozsahu ako pri konkurze. Po úspešnej reštrukturalizácii môže podnik fungovať bez obmedzení. Medzi nevýhody patrí schvaľovanie právnych úkonov dlžníka správcom počas reštrukturalizácie a vysoké náklady spojené s reštrukturalizáciou. Ak reštrukturalizačný plán nie je schválený veriteľmi, na spoločnosť je vyhlásený konkurz, nesúhlas veriteľov však môže nahradiť súdne rozhodnutie. V prípade neplnenia sa reštrukturalizačný plán stáva právne neúčinný.

Reštrukturalizácia nie je výlučne dobrá ani zlá. Je zákonným, často veľmi kontroverzným, spôsobom riešenia problémov v podnikaní. V praxi sa reštrukturalizačnými správcami nestávajú ani krízoví manažéri ani ekonómovia, ktorí by firme mohli reálne pomôcť, ale právnici, ktorí „v tom vedieť chodiť“. V reálnom živote správcovia nedodržia zákon a nerešpektujú nielen výhradu vlastníckeho práva. Vo vyššie uvedenom prípade „v súlade“ so zákonom ukrátili svojich veriteľov o 2 milióny €, pričom majitelia tejto spoločnosti zostávajú beztrestní. Aj preto mnoho obchodných spoločností, na ktoré bolo vyhlásené reštrukturalizačné konanie, vstupuje do reštrukturalizácie zámerne s jednoznačným úmyslom ukrátiť svojich veriteľov s vopred premysleným plánom, ako sa vyhnúť úplnému plateniu svojich záväzkov a veriteľov uspokojiť iba pomerne. Takéto konanie považujeme za zneužívanie zmyslu reštrukturalizácie a pôvodne dobre mysleného zámeru zákonodarcu. Na porušovanie vlastníckeho práva zneužívajú absolútne nedostatočnú a nevyhovujúcu právnu úpravu prevodu vlastníckeho práva, výhrady vlastníckeho práva a súvisiacej trestnoprávnej ochrany skutočného vlastníka. Toto tvrdenie opierame o mediálne známe prípady reštrukturalizácií spoločností Doprastav a.s. a Váhostav a.s. posvätené predchádzajúcou vládou.

Reštrukturalizácia sa zdá ako rozumný a spravodlivý nástroj, kde dlžník, môže „ušetriť“ 50% pohľadávok a získať splátkový kalendár na 5 rokov, na základe schválenia veriteľmi. Miera uspokojenia pohľadávok bola na Slovensku v dôsledku existencie tzv. zabezpečených veriteľov (predovšetkým banky), ktorí mali svoje pohľadávky zaplatené skôr a vo väčšom rozsahu ako nezabezpečení veritelia, najmä obchodní partneri a zamestnanci, veľmi nízka 3 -5%, oproti uspokojenia v reštrukturalizácii napr. vo Fínsku, kde uspokojenie veriteľov dosahuje až 90%. Zvýšenie miery uspokojenia z reštrukturalizácií mal za cieľ zmeniť Zákon-377 tzv. Lex Váhostav, ktorý podmienky na reštrukturalizáciu výrazne sprísnil. Prijatím podmienky, kedy dlžník môže byť oddĺžený iba vtedy, ak aj nezabezpečeným veriteľom bez záložných práv vráti najmenej polovicu ich pohľadávok, má Slovensko najprísnejšie podmienky pre vstup do reštrukturalizácie v rámci Európskej Únie. Zákon-377 reštrukturalizácie prakticky zastavili. V roku 2019 bolo súdmi na Slovensku vyhlásených 13 reštrukturalizácií, čo predstavuje ich minimum za uplynulých päť rokov. Oproti roku 2015 pokles reštrukturalizácií predstavuje 86%.

Graf č.1: Vývoj počtu reštrukturalizácií na Slovensku a v Českej republike k 22. 05. 2020

Pokles konkurzov, ktorý v rovnakom období poklesol o 26% na 248 z 337 konkurzov v roku 2015, mohol byť dôsledkom výrazného oživenie slovenskej ekonomiky a zlepšenej situácie podnikateľského prostredia.

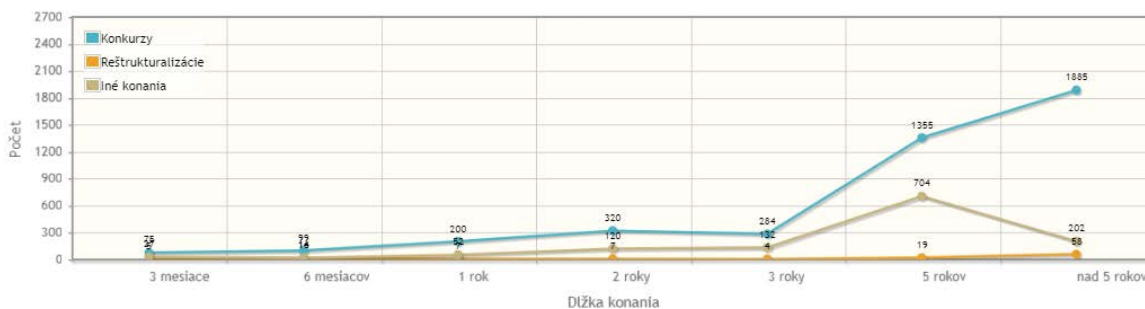
Reštrukturalizácia môže byť formálna aj neformálna. Neformálnu reštrukturalizáciu považujeme za najlepšie riešenie, v rámci ktorej dlžník zachová dôveryhodnosť svojho mena a značky. Dlžník postupuje podľa pre neho najvhodnejšieho postupu, uspokojuje jednotlivých veriteľov, dostane podnik z dlhov. Formálna reštrukturalizácia sa podľa zákona začína vypracovaním reštrukturalizačného posudku správcom. V záujme podniku musí prebehnúť v primeranom čase bez zbytočných prieťahov, počas ktorého má podnik dostatočný čas na zabezpečenie jednotlivých úkonov, ktoré od neho žiadajú veritelia. Kroky a kľúčové lehoty pri formálnej reštrukturalizácii podniku sú podľa Zákona 7 nasledujúce:

Podanie reštrukturalizačného posudku na súd, počas ktorej súd začne reštrukturalizačné konanie, alebo návrh na povolenie odmietne.	15 dní
Povolenie/zastavenie reštrukturalizačného konania po začatí konania.	30 dní
Prihlasovanie pohľadávok po zverejnení Povolenia reštrukturalizácie súdom v Obchodnom vestníku. Začína plynúť lehota na prihlasovanie pohľadávok veriteľom správcovi určeného súdom.	30 dní
Zistenie a popieranie pohľadávok v určenej lehote správca zhodnotí správnosť a opodstatnenosť prihlásenej pohľadávky a akceptuje ju / čiastočne či úplne ju poprie a predloží konečný zoznam pohľadávok súdu	30 dní
Schôdze veriteľov majú prihlásení veritelia možnosť zúčastniť sa. Musí sa konať v určenom termíne od uplynutia lehoty na popieranie pohľadávok. Zvolí sa tu veriteľský výbor, ktorý bude dohliadať na ďalšie kroky.	7 dní
Vypracovanie reštrukturalizačného plánu od povolenia reštrukturalizácie súdom lehota 90 dní (s možnosťou predĺženia o 60 dní) od povolenia reštrukturalizácie na predloženie plánu ako chce uspokojiť jednotlivých veriteľov.	90 dní
Schvaľovanie plánu veriteľským výborom, zamietnutie alebo žiadosť o prepracovanie reštrukturalizačného plánu.	15 dní
Schvaľovanie reštrukturalizačného plánu schôdzou veriteľov	30 dní
Potvrdenie plánu súdom v určenej lehote od schválenia reštrukturalizačného plánu schôdzou veriteľov preskúma plán, potvrdí jeho platnosť a ukončí reštrukturalizačné konanie.	15 dní

Reštrukturalizácia má zákonom prísne stanovený postup a určené procesné lehoty, aby nemohlo prísť k neúmernému predlžovaniu celého konania. Napriek tomu jej trvanie je na Slovensku neúmerne dlhé.

Dĺžka konania konkurzov a reštrukturalizácií na Slovensku

Počet prebiehajúcich konaní podľa dĺžky konania pre Všetky súdy

Všetky súdy	Konkurzy	Reštrukturalizácie	Iné konania
menej ako 3 mesiace	75	5	27
viac ako 3 mesiace, menej ako 6 mesiacov	99	14	16
viac ako 6 mesiacov, menej ako 1 rok	200	7	52
viac ako 1 rok, menej ako 2 roky	320	7	120
viac ako 2 roky, menej ako 3 roky	284	4	132
viac ako 3 roky, menej ako 5 rokov	1355	19	704
nad 5 rokov	1885	58	202

„Qui prodest?“ - komu pomôže zákon č. 92 /2020 Z.z.?

Zákon č. 92 /2020 Z.z. zo dňa 22.apríla 2020 o niektorých mimoriadnych opatreniach v súvislosti so šírením nebezpečnej nakažlivej ľudskej choroby COVID-19 (ďalej iba „Zákon-92“) významne ovplyvnil podnikateľské prostredie na Slovensku poskytnutím inštitútu „dočasnej ochrany podniku“. Dočasnú ochranu súd poskytne bezodkladne každému podnikateľovi alebo podniku, ktorí o túto dočasnú ochranu požiadal, vyhlási, že spĺňa predpoklady pre poskytnutie dočasnej ochrany a údaje a vyhlásenia uvedené v žiadosti sú pravdivé. Súd poskytne dočasnú ochranu a vydá potvrdenie o poskytnutí dočasnej ochrany bez toho, aby preveroval jej ekonomickú situáciu (§ 15 ods.1) zväčša do 24 hodín, pričom priemerný čas od potvrdenia o poskytnutí dočasnej ochrany vydaného súdom po zverejnenie v Obchodnom vestníku je v dĺžke do 3 pracovných dní. Informáciu o poskytnutej ochrane zverejní súd v Obchodnom vestníku, ktorý sa vydáva iba elektronicky a ktorý si môžu pozerat' a pravidelne „hľadať“ zmeny iba firmy registrované na Ministerstve spravodlivosti. Na podnik pod dočasnou ochranou nemôže byť vyhlásený konkurz (§ 17 ods.8). Dočasná ochrana podniku sa vzťahuje aj na všetky exekúcie začaté po vyhlásení núdzového stavu t.j. po 12.marci 2020 (§ 3a ods.3 písm. g) ktoré sa prerušia, rovnako ako sa prerušia exekúcie, ktoré vzniknú počas pandémie. Takáto ochrana bude mať negatívny vplyv na poskytovanie potrebných úverov. Veritelia strácajú istotu, že v prípade nesplácania dlhy vymôžu, dodávatelia môžu žiadať platby vopred z obavy, že ich pohľadávky nebudú splatené.

Tie isté súdy konajú o zrušení dočasnej ochrany na základe podnetu. Ak súd začne konanie o zrušení dočasnej ochrany, v uznesení o začatí konania vyzve podnikateľa pod dočasnou ochranou, aby najneskôr do piatich pracovných dní doručil súdu písomné vyjadrenie k dôvodom začatia konania, osvedčil skutočnosti, či na poskytnutie dočasnej ochrany boli predpoklady, predpoklady na jej poskytnutie nezanikli alebo podnikateľ pod dočasnou ochranou neporušil povinnosti vyplývajúce z dočasnej ochrany a predložil súdu zoznam svojho majetku k 12. marcu 2020, zoznam svojich záväzkov k 12. marcu 2020 a zoznam svojich spriaznených osôb k 12. marcu 2020. Obdobie medzi poskytnutím dočasnej ochrany po jej zrušení, môžu špekulanti zneužívať. Podľa nášho názoru, ustanovenie o znížení počtu príslušných súdov zvyšuje ich nezávislosť, čím postavenie veriteľov aj podnikateľského prostredia môže zlepšiť. Súčasne obmedzením ich počtu a ich súčasným preťažením môže dochádzať k prietahom v súdnom konaní a/ alebo nedostatočnej kontrole a formálnemu schvaľovaniu žiadostí o dočasnú ochranu čo podnikateľské prostredie môže zhoršiť. Rozumieme, že sa jedná o účelové konanie Ministerstva spravodlivosti potom, ako z Okresného súdu Bratislava I odišlo alebo majú pozastavený výkon funkcie v dôsledku policajného vyšetrovania (Akcia Búrka) viacero sudcov.

Nedostatok Zákona-92 je, že dočasnú ochranu môžu žiadať aj podnikatelia, ktorí nemajú žiadne problémy alebo nespĺňajú podmienky, čo môže viesť k špekulácii. Za prvý týždeň účinnosti zákona požiadalo o dočasnú ochranu približne 100 subjektov, potvrdení o poskytnutí dočasnej ochrany bolo k 22. 5. 2020 zverejnených 59. Podľa názoru autorov, táto možnosť zlepšuje postavenie dlžníkov, čo podnikateľské prostredie môže výrazne zhoršiť. (prípád QUESTUS s.r.o.) Ďalší nedostatok Zákona-92 je ustanovenie, podľa ktorého dodávateľ nemôže odoprieť plnenie zo zmluvy podnikateľovi pod dočasnou ochranou pre omeškanie, ktoré vzniklo v čase od 12. marca 2020 do 12. mája 2020. Dodávateľ nemôže odoprieť plnenie dlžníkovi ani v prípade, ak podnikateľ za tovar a služby neplatil v minulosti. Dodávateľ môže plnenie odoprieť iba v prípade, ak by bezprostredne ohrozil prevádzkovanie svojho podniku (§ 17 ods. 6). Zákon-92 nestanovuje spôsob, ako dodávateľ môže preukázať ohrozenie svojho podniku. Ustanovenie zákona je nejasné pri určení dátumov. Nie je zrejmé, či sa rozumie omeškanie po dátume splatnosti v čase od 12. marca do 12. mája alebo dodávka v uvedenom čase. Podľa názoru autorov, ustanovenie o povinnosti dodávať plnenie dlžníkovi významne zasahuje do ústavných práv dodávateľa a zhoršuje jeho postavenie. Podľa nášho názoru, tieto ustanovenia významne zlepšujú postavenie a ochranu dlžníkov, čo podnikateľské prostredie môže zhoršiť.

Zákon-92 znamená návrat k pravidlám reštrukturalizácií platným pred „Lex Váhostav.“ Skúsenosti so snahou vlády zachrániť podniky za každú cenu máme z 90. rokov minulého storočia, ktorá nedopadla dobre, bola príliš drahá a nakoniec ju zaplatili pre podnikatelia a zamestnanci. Obdobie po COVID-19 znamená novú ekonomickú realitu, ktorá si vyžiada nové pravidlá aj v prípade ochrany podnikateľov. Reštrukturalizácia je faktický stav, kedy je podnikateľ v úpadku a ekonomickými vlastníkmi jeho aktív sú veritelia. Dôležité je, akú časť majetku venujú veritelia aj dlžníci na záchranu podniku a zamestnanosti. Nezabezpečení veritelia prakticky zaplatili prežitie podniku, ktorý zostal vo vlastníctve pôvodného majiteľa. Ich podiel bol vo výraznom nepomere k minimálnym stratám majiteľov. Nová situácia vyžaduje a umožňuje upraviť pravidlá napríklad o rozdelení nákladov medzi veriteľov a majiteľov tak, aby reštrukturalizácia bola vyvážená v prospech slušných podnikateľov. (Lucia Žitňanská 2020).

V súčasnosti je v procese implementácia Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/1023 z 20. júna 2019 o rámcoch preventívnej reštrukturalizácie, o oddlžení a diskvalifikácii a o opatreniach na zvýšenie účinnosti reštrukturalizačných, konkurzných a oddlžovacích konaní (ďalej iba „Smernica-1023“). Je to príležitosť zmeniť legislatívu o reštrukturalizácii na modernú formu v prospech podnikateľského prostredia. Podnikateľom, ktorí pred vypuknutím pandémie nemali ekonomické problémy, a dostali sa do nich v dôsledku rozhodnutí vlády, je nutné poskytnúť ochranu pred veriteľmi tak, aby bola prospešná pre nich, nie pre špekulantov - majiteľov podnikov a ich právnikov, ktorí „to vedia zariadiť“. Nesprávna implementácia Smernice-1023 môže podnikateľské prostredia na Slovensku výrazne zhoršiť (skúsenosti s tým máme dostatok). Navrhovaná Smernica aj prijatý Zákon-92 s vysokou pravdepodobnosťou výrazne zhoršia situáciu slušným malým a stredným podnikateľom. Slušní podnikatelia budú úverovať dlžníkov. Podľa ustanovení o dočasnej ochrany, o ktorú môže formálne požiadať ktorýkoľvek podnikateľ, bude mu poskytnutá ochrana rovnajúca sa reštrukturalizačnému konaniu do 31. 10. 2020 (alternatívne do 31. 12. 2020). Slušní podnikatelia nemôžu vypovedať zmluvu ani od zmluvy odstúpiť, ak sa dlžník omešká s platením. Tiež si nebudú môcť započítať pohľadávky, ktoré vznikli pred poskytnutím ochrany a nebude sa môcť realizovať výkon záložného práva, začať konanie o výkon rozhodnutia alebo exekučné konanie. Možnosť zrušiť dočasnú ochranu, ktorú predpokladá dôvodová správa k zákonu je iba teoretická. Súd musí preukázať nekalý úmysel žiadateľa o dočasnú ochranu, čo je doteraz na Slovensku nepreukázateľné (Poznámka autora: je to preukázateľné?). Veriteľ nemá právo nahliadať do účtovníctva žiadateľa, nemá možnosť zistiť a už vôbec nie preukázať, že žiadateľ bol v úpadku ešte pred vyhlásením núdzového stavu, ak tento nepodal daňové priznanie za rok 2019. Aj keby žiadateľ daňové priznanie za rok 2019 podal a podľa Zákona-513 bol v kríze, v ťažkostiach alebo v úpadku, môže tvrdiť že v roku 2020 došlo k významným skutočnostiam a k zlepšeniu situácie. Z priebežných výsledkov to nie je možné preukázať a už vôbec nie je možné preukázať úmysel. Zákon-92 sa nevysporiadal, ako dlžník uhradí pohľadávky veriteľov po skončení dočasnej ochrany resp. ako bude ďalej pokračovať, čo v prípade zákonnej reštrukturalizácie je uvedené v reštrukturalizačnom posudku a v pláne, ktorý slúži veriteľom na posúdenie schopnosti získať z reštrukturalizácie viac ako z prípadného konkurzu. Zákon-92 bol zavedený ako nová právna úprava s rovna-

kými účinkami ako súčasne platný Zákon-377, avšak bez akéhokoľvek odborného posúdenia. 100 podaných žiadostí (k 22. 05. 2020 – novší údaj nie je k dispozícii) podľa Zákona-92 a hneď prvý prípad podnetu na zrušenie už pridelenej dočasnej ochrany (spoločnosť QUESTUS s.r.o.) je dostatočný argument, aby zákonodarca dôkladne analyzoval dôsledky Zákona-92 a na základe výsledkov rozhodol o implementácii Smernice-1023, ktorá podľa nášho názoru ešte viac zhorší podnikateľské prostredie predovšetkým pre malé a stredné podniky na Slovensku. Prijatie Smernice v aktuálnom znení ešte viac posilní nepodmiernenú a nekontrolovateľnú ochranu dlžníkov, čo stratu dôvery dodávateľov a bánk. Dodávatelia začnú žiadať platby vopred a banky sťažia, alebo prestanú poskytovať pôžičky podnikom.

Pri implementácii Smernice-1023 môže Slovenská republika uplatniť harmonizáciu postupov pri podávaní žiadostí o reštrukturalizáciu a v následnom postupe reštrukturalizácie. Slovenská republika by nemala implementovať ustanovenia Smernice-1023 týkajúce sa podmienok na vstup do reštrukturalizácie a neprimeranú ochranu veriteľov. Každá členská krajina EÚ má právo požiadať a/ alebo si uplatniť výnimku z harmonizácie. Napríklad schválená výnimka pri DPH pre Českú republiku (Denník E 2019). Požiadať o výnimku z uplatnenia Smernice považujeme za vysoko dôležité pre zlepšenie podnikateľského prostredia na Slovensku.

*Autorom článku je Ing. Peter Andrišín
člen Správnej rady SAF a externý finančný riaditeľ*

Rast záujmu o superodpočet na výskum a vývoj zaostáva za rastom jeho sadzby

Jana ŠNIRCOVÁ

V roku 2015 sa v slovenskej ekonomike objavil nový nástroj na podporu súkromných investícií do výskumu a vývoja nazývaný superodpočet. Priniesla ho novela Zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov v § 30c s účinnosťou od 1. 1. 2015, lebo ide o formu nepriamej podpory – prostredníctvom daňovej úľavy. Je určená slovenským daňovníkom všetkých právnych foriem, ktorí realizujú projekt výskumu a vývoja na podporu vlastnej konkurencieschopnosti. Keď pôvodná úprava s možnosťou odpočítať si od daňového základu 25 % hodnoty nákladov na výskum a vývoj a 25 % z ich medziročného prírastku nepriniesla vládou očakávaný efekt, motiváciou malo byť výrazné navyšovanie jeho sadzby: v roku 2018 na 100 %, v roku 2019 na 150 % a od roku 2020 až na 200 % v danom roku vynaložených nákladov. K tomu ešte 100 % ich medziročného nárastu v porovnaní s dvoma bezprostredne predchádzajúcimi zdaňovacími obdobiami zahrňovanými do odpočtu.

Podľa analýzy spoločnosti CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o. (ďalej CRIF SK) však rast záujmu o superodpočet medzi daňovými subjektmi zatiaľ zaostáva za rastom jeho sadzby. Po roku prinášame aj pre čitateľov časopisu Finančný manažér aktualizované štatistiky a hodnotenia vývoja počtu subjektov uplatňujúcich si superodpočet aj objemu čerpaného superodpočtu.

Vývoj základných parametrov superodpočtu na Slovensku v rokoch 2015 - 2019

Všetky právnické aj fyzické osoby, ktoré sa rozhodli realizovať projekt výskumu a vývoja za účelom zvýšenia svojej konkurencieschopnosti si prostredníctvom inštitútu superodpočtu mohli od roku 2015 okrem uplatnenia takto vynaložených nákladov ako daňových výdavkov znížiť o určité percento týchto nákladov aj svoj vyčíslený daňový základ po umorení prípadnej straty. Napríklad v roku 2018 pri 100-percentnej sadzbe superodpočtu tak dostali možnosť odpočítať si zo svojho výsledného daňového základu ešte raz všetky náklady, ktoré v zmysle pravidiel čerpania superodpočtu vynaložili v roku 2018 na výskum a vývoj. Rovnako si mohli odpočítať v plnej výške aj ich medziročný nárast v porovnaní s dvoma bezprostredne predchádzajúcimi zdaňovacími obdobiami.

V tabuľke 1 uvádzame rekapituláciu základných parametrov čerpania superodpočtu nákladov na výskum a vývoj počas jeho doterajšej existencie. V poslednom stĺpci je doplnený aj rok 2019, zatiaľ však len z predbežných výsledkov prvého zverejneného zoznamu subjektov využívajúcich tento nástroj daňovej úľavy. Zdrojom analýz sú zoznamy zverejňované na webovej stránke Finančnej správy SR pravidelne trikrát ročne za uplynulé zdaňovacie obdobie - podľa termínov podania daňového priznania (marec, odklad do júna a do septembra). V roku 2020 bol zverejnený zatiaľ prvý zoznam (22. júna 2020).

Za prvé tri roky existencie superodpočtu s 25-percentnou sadzbou si 358 subjektov uplatnilo spolu 65,8 mil. eur (v tabuľke 1 sú údaje za jednotlivé roky tohto obdobia). V roku 2018, v ktorom sa sadzba superodpočtu zvýšila štvornásobne, túto možnosť využilo 264 subjektov. Bolo to o 101, resp. o 62 % subjektov viac, než v roku 2017. Spoločne si uplatnili v daňových priznaniach superodpočet v objeme viac ako 120,2 mil. eur, čo znamenalo úsporu na dani z príjmov viac ako 25 mil. eur. Superodpočet za rok 2018 teda dosiahol takmer dvojnásobok hodnoty uplatnenej v daňových priznaniach za prvé tri roky existencie tohto daňového nástroja

pri sadzbe 25 percent. V porovnaní s rokom 2017 úroveň superodpočtu v roku 2018 stúpila až na trojnásobok, čo ale stále nedosahuje mieru rastu jeho sadzby. Podobne sa na zatiaľ známych výsledkoch objemu čerpaného superodpočtu za rok 2019 neprejavuje navýšenie sadzby na 150 %. Pritom od atraktívnejšej sadzby sa očakávalo, že bude motivovať aj nové subjekty a nové projekty.

Tabuľka č. 1: Vývoj základných parametrov superodpočtu v rokoch 2015-2019

parameter	2015	2016	2017	2018	2019*
Sadzba superodpočtu	25 %	25 %	25 %	100 %	150 %
počet subjektov	83	112	163	264	161
celkový objem superodpočtu (€)	9 217 010,78	16 484 764,10	40 118 666,20	120 287 336,94	39 123 719,75
predpokladaná úspora na dani z príjmov (€)	1 937 600,00	3 626 648,10	8 424 919,90	25 260 340,76	8 215 981,15
priemerná výška superodpočtu (€)	111 048,32	147 185,39	246 126,79	455 633,85	243 004,47
minimálny superodpočet (€)	691,16	35,00	18,84	0,06	406,79
maximálny superodpočet (€)	1 272 959,41	2 687 063,11	18 472 254,59	44 992 411,66	3 096 759,15
superodpočet viac ako 100 000 € - počet	20	28	50	113	79
superodpočet viac ako 100 000 € - podiel z celkového počtu (%)	24,10	25,00	30,67	42,80	49,04
superodpočet menej ako 1 000 € - počet	2	9	9	8	1

Poznámka: * Za rok 2019 pracujeme so zoznamom subjektov zverejneným na webstránke FS SR k 22. 6. 2020. Zdroj: <https://www.financnasprava.sk> a CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

V zozname uplatnených superodpočtov za rok 2018 sa nachádza 113 superodpočtov nad 100 tis. eur, čo predstavuje 42,8 % z ich celkového počtu (informácia z tabuľky 1). Na objeme čerpania superodpočtu ich podiel dosahuje 95,3 %. Až 17 subjektov si za rok 2018 uplatnilo superodpočet viac ako 1 mil. eur (tabuľka 2). Necelých 7 % subjektov z celkového počtu tak čerpalo viac ako 70 % z celkového objemu superodpočtu. Po-tešiteľné je, že tieto najväčšie superodpočty sú sústredené najmä v priemyselnej výrobe (13 z nich). Pri sadzbe 25 % sa podarilo získať viac ako miliónový superodpočet len dvom subjektom v roku 2015, štyrom v roku 2016 a siedmim v roku 2017.

V tabuľke 3 prinášame aj konfrontáciu čerpania superodpočtu TOP 5 subjektov v období s 25-percentnou sadzbou oproti obdobiu so 100-percentnou sadzbou. Dva najsilnejšie subjekty z obdobia rokov 2015 – 2017 sa objavujú v prvej päťke aj v roku 2018: U. S. Steel Košice, s. r. o. a TATRAVAGÓNKA a. s. Tretí subjekt v poradí sa o túto daňovú úľavu v roku 2018 ani neuchádzal. Medzi 5 subjektov s najvyšším čerpaním superodpočtu v roku 2018 pribudli dve spoločnosti z oblasti automotive a jedna spoločnosť z IT sektora. Aj rast sadzby superodpočtu pomohol tomu, aby týchto TOP 5 subjektov spoločne čerpalo za jediný rok 2018 takmer dvojnásobok superodpočtu za tri predchádzajúce roky spolu.

Tabuľka č. 2: Porovnanie vybraných odvetví v uplatnení superodpočtu nad 1 mil. eur v roku 2018

SK NACE	Celkový superodpočet (€)	Podiel na celkovom superodpočte (%)	Počet subjektov	Podiel na celkovom počte subjektov (%)
Sekcia C - Priemyselná výroba	76 091 376,96	63,26	13	5,04
z toho div. 24 - Výroba a spracovanie kovov	47 230 945,72	39,27	2	0,78
Sekcia J - Informácie a komunikácia	5 660 417,65	4,71	2	0,78
z toho div. 62 - Počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby	5 660 417,65	4,71	2	0,78
Sekcia K - Finančné a poisťovacie činnosti	1 556 328,68	1,29	1	0,39
Sekcia G - Veľkoobchod a maloobchod	1 137 847,46	0,95	1	0,39
Sekcia M - Odborné, vedecké a technické činnosti	0,00	0,00	0	0,00
Spolu superodpočty nad 1 mil. eur	84 445 970,75	70,21	17	6,59
Spolu superodpočty	120 274 266,78*	100,00	258*	100,00

*Odvetvové štatistiky sú realizované nad databázou 258 subjektov a tomuto počtu zodpovedajúcom objemu superodpočtu z dôvodu nedostupnosti relevantných údajov za 6 fyzických osôb – podnikateľov.

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk>, CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

Tabuľka č. 3: TOP 5 subjektov v doterajšej histórii čerpania superodpočtu

OBDOBIE 2015 – 2017; SADZBA 25 %				OBDOBIE 2018; SADZBA 100 %		
SUBJEKT	DIVÍZIA SK NACE	OBJEM SUPER-ODPOČTU (€)	POZÍCIA V ROKU 2018	SUBJEKT	DIVÍZIA SK NACE	OBJEM SUPER-ODPOČTU (€)
U. S. Steel Košice, s.r.o.	24	22 288 173,39	1.	U. S. Steel Košice, s.r.o.	24	44 992 411,66
TATRAVAGÓNKA a.s.	30	3 841 147,00	4.	Continental Matador Rubber, s.r.o.	22	5 714 769,36
Plastic Omnium Auto Exteriors, s.r.o.	29	2 479 254,40	-	Continental Automotive Systems Slovakia s.r.o.	29	5 368 468,68
Nokia Slovakia, a.s.	33	2 038 708,77	6.	TATRAVAGÓNKA a.s.	30	3 684 712,00
BSH Drives and Pumps s.r.o.	27	1 864 591,73	15.	ESET, spol. s r.o.	62	3 595 889,56
<i>Spolu</i>		<i>32 511 875,29</i>		<i>Spolu</i>		<i>63 356 251,26</i>

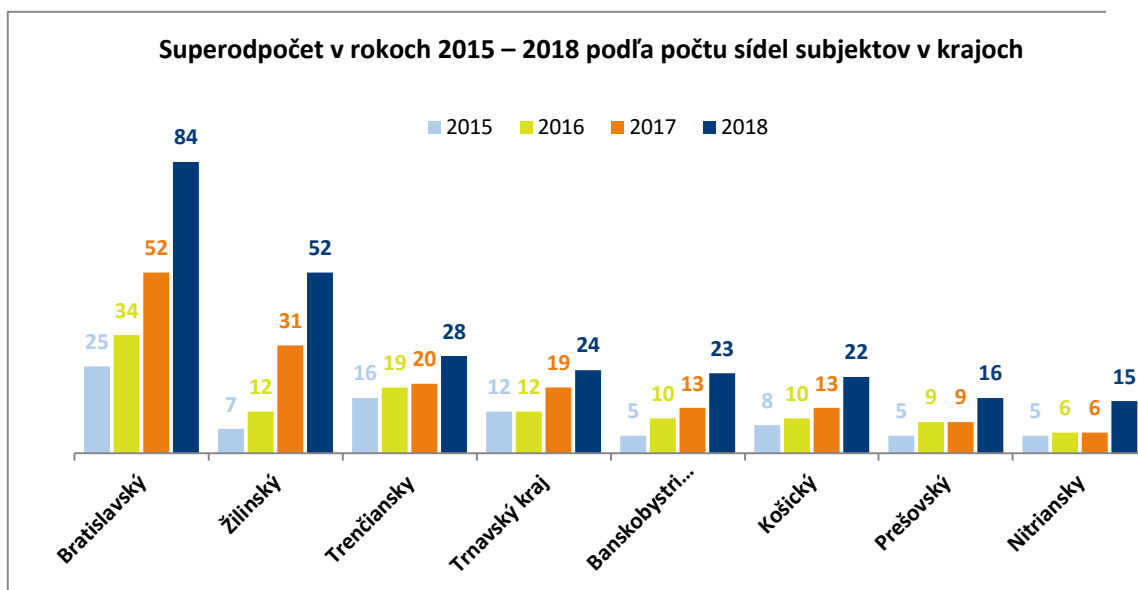
Zdroj: <https://www.financnasprava.sk>, CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

Kým v roku 2018 sa očakávalo aspoň 4násobné zvýšenie objemu čerpaného superodpočtu oproti rokom s 25-percentnou sadzbou, nárast bol iba trojnásobný. V roku 2019 by rast sadzby zo 100 % na 150 % mohol priniesť ďalšie významné navýšenie čerpanej sumy, minimálne 1,5násobné. Po zverejnení prvého z troch zoznamov je na hodnotiace súdy ešte priskoro. O to viac, že v tomto roku je podávanie daňových priznaní, a tým aj zverejňovanie čerpania superodpočtu na výskum a vývoj, ovplyvnené mimoriadnou situáciou v dôsledku pandémie COVID-19. Počet subjektov v prvom zozname však nezaostáva za počtom v predchádzajúcom roku, keď v zozname k 31. marcu bolo 160 subjektov. To dáva nádej, že počet subjektov dosiahne aj za rok 2019 aspoň porovnateľnú úroveň s rokom 2018. Aktuálne ešte v zozname chýba 76 subjektov z marcového zoznamu za rok 2018. Naopak, prvý zoznam za rok 2019 poukázal na 56 nových subjektov, ktoré využili možnosť daňovej úľavy až v podobe 150-percentného superodpočtu.

Doteraz preukázané čerpanie superodpočtu za rok 2019 (v tabuľke 1) predstavuje tretinu hodnoty uplatnenej v daňových priznaniach za celé zdaňovacie obdobie 2018 a porovnateľnú hodnotu so superodpočtom čerpaným za zdaňovacie obdobie 2017 pri 25-percentnej sadzbe. Takmer polovica superodpočtov má hodnotu viac ako 100 tis. eur, pričom maximálny superodpočet bol dosiahnutý v priemyselnej výrobe a prevyšuje hodnotu 3 mil. eur. Celkovo poznáme zatiaľ 10 viac ako miliónových superodpočtov za rok 2019 a sú zastúpené len v dvoch odvetviach ekonomiky: sekcia C – Priemyselná výroba (6 subjektov, z toho až 3 sú z divízie 27 – Výroba elektrických zariadení) a sekcia J – Informácie a komunikácia (4 subjekty).

Štatistiky superodpočtu za rok 2018 a predchádzajúce roky

Rok 2018 s novou sadzbou superodpočtu nepriniesol zásadnejšie zmeny do základných štatistík jeho uplatnenia v daňových priznaniach.

Graf č. 1: Superodpočet v rokoch 2015 – 2018 podľa počtu sídel subjektov v krajoch

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk>, CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

Necelá tretina subjektov čerpajúcich superodpočet pochádza každoročne z Bratislavského kraja, ale vážne mu už od roku 2017 konkuruje Žilinský kraj s takmer 20-percentným podielom na počte subjektov, ktorý rástol najmä na úkor Trenčianskeho a Trnavského kraja. Najvyšší medziročný prírastok dosiahol zatiaľ najviac zaostávajúci Nitriansky kraj, v ktorom si v roku 2018 uplatnilo superodpočet 15 subjektov a takmer sa vyrovnal v počte Prešovskému kraju so 16 subjektmi. Z hľadiska celej štvorročnej histórie však len vyrovnal svoj podiel z prvých dvoch rokov existencie superodpočtu. Graf 1 dokumentuje, že 100-percentný superodpočet zvýšil počty záujemcov naprieč celým Slovenskom.

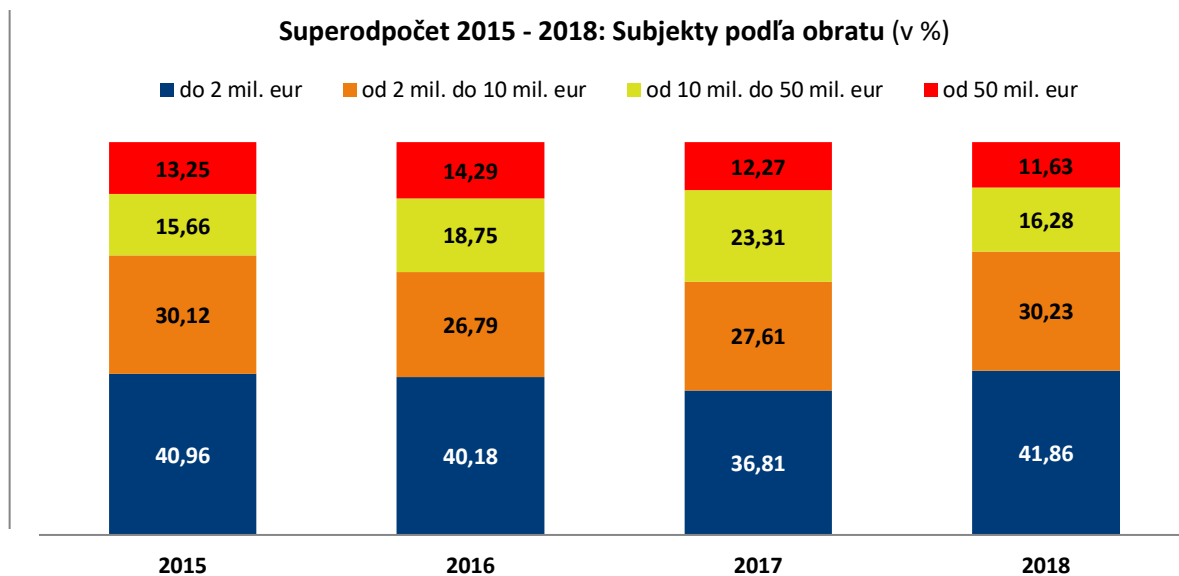
Podiel subjektov vo vlastníctve tuzemských osôb v roku 2018 tesne presiahol 70 %, čo síce po dvoch rokoch s nižším podielom znamenalo rast, ale nedosiahol úroveň 73,5 % z roku 2015. Z hľadiska objemu si však tuzemský súkromný kapitál uplatnil iba necelých 27 % čerpaného superodpočtu. Štatistiky upozorňujú na zaujímavý fakt: subjekty vlastnené zahraničným kapitálom majú tendenciu uplatňovať si väčšie objemy superodpočtu. Napríklad v kategórii superodpočtov nad 400 tis. eur je v roku 2018 podiel subjektov v rukách slovenských vlastníkov už len 40,5 % a na objeme čerpaného superodpočtu len 18,6 %. V kategórii superodpočtov nad 1 mil. eur sú medzi 17 subjektmi len 4 v rukách slovenských vlastníkov, pričom čerpali spolu len 13 % z celkového objemu miliónových superodpočtov.

Z hľadiska právnej formy je štruktúra subjektov za posledné tri roky tiež relatívne stabilná: cca $\frac{3}{4}$ tvoria spoločnosti s ručením obmedzeným a necelú pätinu akciové spoločnosti. Len rok 2015 bol o niečo silnejší pre akciové spoločnosti, keď dosahovali takmer štvrtinu na celkovom počte subjektov, ale eseročiek bolo aj v tomto roku trikrát viac. To možno pripísať skutočnosti, že na začiatku, keď bola daňová istota tohto nástroja najslabšia, zrejme si trúfli vyskúšať ho skôr akciovky. V ďalších rokoch však pribúdali eseročky intenzívnejšie, a tak sa z pomeru 1:3 v roku 2015 zmenil pomer na 1:4 v roku 2018 v ich prospech.

Možno najväčším prekvapením roku 2018 je nárast počtu fyzických osôb - podnikateľov na zozname uplatnených superodpočtov. Kým v roku 2015 sa osmelil len jeden takýto subjekt, v roku 2016 žiadny a v roku 2017 tri, v roku so 100-percentným superodpočtom to bolo už 14 subjektov. Okrem toho sa v zozname za rok 2018 nachádzajú aj dve komanditné spoločnosti, jedna príspevková organizácia a jedno záujmové združenie. To však nie sú novinky, objavili sa aj v niektorých z predchádzajúcich rokov. Štatistiky za rok 2018 podľa ďalších parametrov boli realizované nad databázou 258 subjektov (s ohľadom na nedostupnosť relevantných údajov za 6 fyzických osôb).

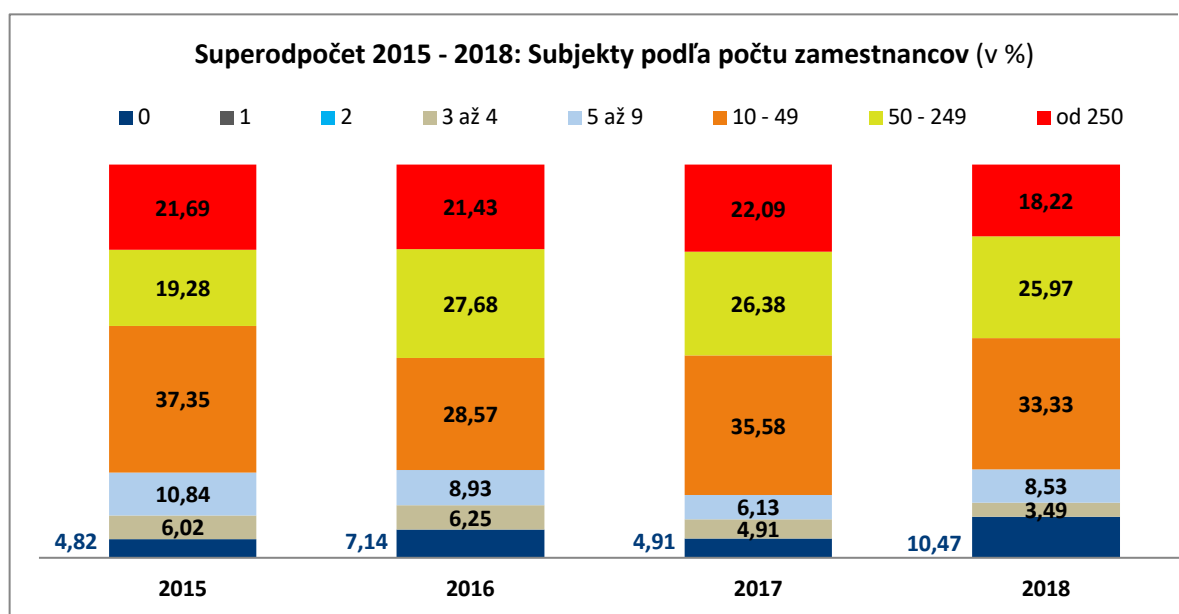
Medzi subjektmi, ktoré sa uchádzali o podporu výskumu a vývoja formou superodpočtu, sú zastúpené aj najmenšie veľkostné kategórie. Podľa kritéria počtu zamestnancov síce mikropodniky do 10 zamestnancov (v grafe 3 sú vyznačené v rôznych odtieňoch modro-sivej) tvoria len necelú štvrtinu (22,48 %), ale podľa kritéria obratu (graf 2) je zastúpenie subjektov s obratom do 2 mil. eur až viac ako 40-percentné. Takýto podiel najmenších subjektov je typický pre celé obdobie existencie superodpočtu, s výnimkou roku 2017, kedy ich podiel podľa oboch parametrov klesol v prospech malých podnikov podľa počtu zamestnancov (10 – 49 zamestnancov), resp. stredných podnikov podľa obratu (10 – 50 mil. eur). Celkovo sa podiel podnikov do 10 zamestnancov vyvíjal od 21,7 % v roku 2015 cez 22,3 % v nasledujúcom roku, s poklesom na necelých 16 % v roku 2017 k úrovni cca 22,5 % v poslednom analyzovanom roku.

Návrat najmenších do zoznamu subjektov uplatňujúcich si superodpočet je potešiteľný, lebo svedčí o ich aktivite v oblasti výskumu a vývoja. V oboch veľkostných parametroch ide o najvyššie zastúpenie tejto kategórie subjektov v doterajšej histórii čerpania superodpočtu. Zaujímavosťou je, že najdynamickejší prírastok spomedzi najmenších zaznamenávame u subjektov bez zamestnancov: ich počet vzrástol v roku 2018 medziročne z 8 na 27 a v rámci kategórie mikropodnikov podľa počtu zamestnancov tak tvoria už takmer polovicu.

Graf č. 2: Superodpočet v rokoch 2015 – 2018: Subjekty podľa obratu (v %)

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk>, CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

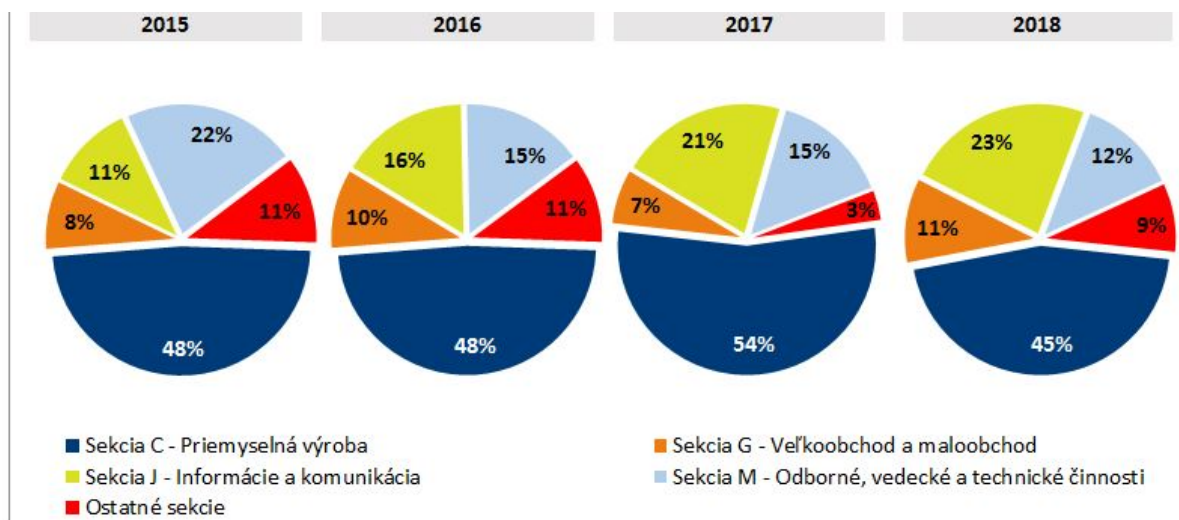
Graf č. 3: Superodpočet v rokoch 2015 – 2018: Subjekty podľa počtu zamestnancov (v %)

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk>, CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

Z hľadiska očakávaných prínosov daňovej stimulácie investícií do výskumu a vývoja prostredníctvom superodpočtu pre ekonomiku Slovenska je podstatné najmä to, do ktorých jej odvetví smeroval. Toto poznanie nám sprostredkuje porovnanie sekcií SK NACE v počte subjektov uplatňujúcich si superodpočet (graf 4) a v objeme čerpaného superodpočtu (graf 5) za rok 2018, aj porovnanie oboch parametrov naprieč obdobím existencie tohto daňového nástroja.

Vo výsledkoch za rok 2018 početnosťou aj objemom vedie sekcia C - Priemyselná výroba: zahŕňa vyše 45 % subjektov, ktoré si uplatnili takmer 80 % z celkového objemu superodpočtu. V tomto roku 100-percentného

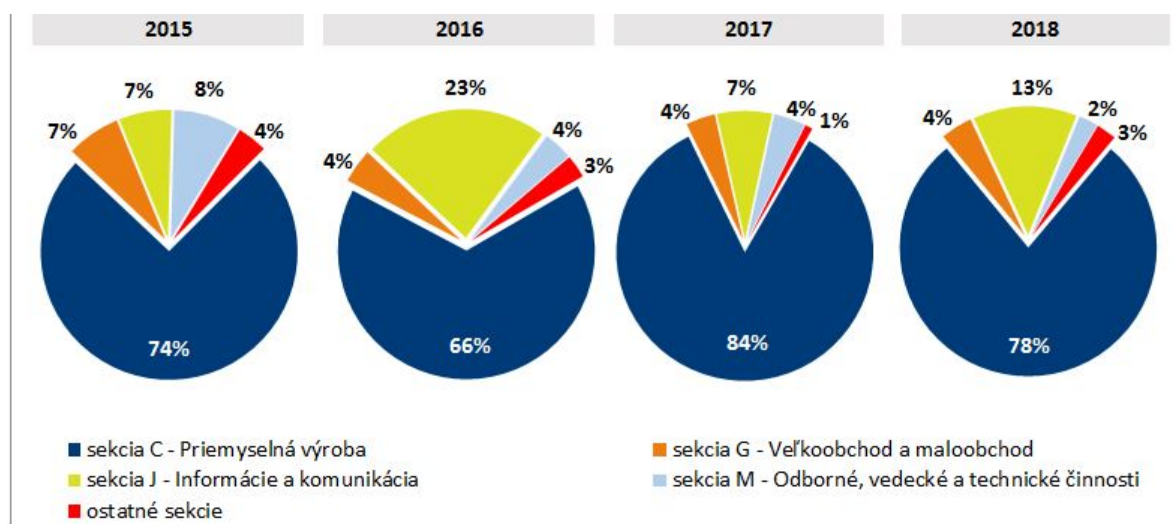
superodpočtu je to síce historicky najnižší podiel na počte subjektov pre priemyselnú výrobu, ale jej podiel na objeme je historicky druhý najvyšší. Najviac prostriedkov z celkového objemu superodpočtu smerovalo do priemyslu v roku 2017 (takmer 85 %).

Graf č. 4: Superodpočet v rokoch 2015 – 2018: Počet subjektov podľa SK NACE (v %)

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk>, CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

V počtosti je ďalšou najaktívnejšou sekcia J – Informácie a komunikácia, ktorej podiel na počte subjektov každoročne narastá. Kým v roku 2015 si uplatnilo superodpočet len 9 subjektov z tejto branže, v roku 2018 to už bolo 60, čím sa jej podiel zvýšil z takmer 11 % na necelú štvrtinu.

Graf č. 5: Superodpočet v rokoch 2015 – 2018: Objem podľa SK NACE (v %)

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk>, CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

Podiel IT sektora na objeme čerpaného superodpočtu má ale veľmi nestabilný vývoj, v rokoch 2015 a 2017 dokonca neprevýšil 7 %. Pri 100-percentnom superodpočte v roku 2018 do IT sektora putovalo 13 % celkovej uplatnenej sumy superodpočtu. Objemom uplatnených nákladov tak zaostáva za priemyslom výraznejšie ako

počtom subjektov. Ešte väčší je tento nepomer medzi podielom na počte a podielom na objeme u ďalších zastúpených sekcií: Sekcia G – Veľkoobchod a maloobchod a sekcia M – Odborné, vedecké a technické činnosti. Subjekty z týchto sekcií ekonomiky si uplatňujú v priemere menšie objemy superodpočtu ako subjekty zo sekcie priemyselnej výroby.

V tabuľke 4 prinášame aj detailnejší pohľad na sekciu Priemyselnej výroby – podľa jej divízií za rok 2018. V objeme čerpaného superodpočtu „kraluje“ vďaka U. S. Steel Košice, s. r. o. divízia 24 – Výroba a spracovanie kovov, z ktorej je na zozname len 5 subjektov. Tento nepomer jej zabezpečuje aj dosiahnutie najväčšieho priemerného superodpočtu zo všetkých divízií. Lídrom v početnosti je divízia 28 – Výroba strojov a zariadení. Jej 31 subjektov čerpalo v poradí druhý najvyšší objem superodpočtu (viac ako 9 mil. eur), ktorý však nedosahuje ani výšku priemerného superodpočtu v spomínanej divízii 24. Popri technicky zameraných priemyselných divíziách dávame do pozornosti divíziu 10 – Výroba potravín, ktorej 6 subjektov čerpalo necelých 1,5 mil. eur superodpočtu. K tomuto úspechu prispel aj jej nováčik RAJO a. s.

Tabuľka č. 4: Superodpočet 2018 vo vybraných divíziách sekcie C – Priemyselná výroba

DIVÍZIE SEKcie C	CELKOVÝ SUPERODPOČET (€)	PODIEL NA CELKOVOM SUPERODPOČTE (%)	POČET SUBJEKTOV	PODIEL NA CELKOVOM POČTE SUBJEKTOV (%)	PRIEMERNÝ SUPERODPOČET (€)
10 - Výroba potravín	1 470 602,84	1,22	6	2,33	245 100,47
22 - Výroba výrobkov z gumy a plastu	5 851 037,59	4,86	2	0,78	2 925 518,80
24 - Výroba a spracovanie kovov	47 511 453,15	39,50	5	1,94	9 502 290,63
25 - Výroba kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení	4 048 178,66	3,37	17	6,59	238 128,16
26 - Výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov	2 355 535,04	1,96	13	5,04	181 195,00
27 - Výroba elektrických zariadení	5 725 786,99	4,76	16	6,20	357 861,69
28 - Výroba strojov a zariadení	9 087 679,23	7,56	31	12,02	293 150,94
29 - Výroba motorových vozidiel, návesov a prívesov	6 372 382,40	5,30	7	2,71	910 340,34
30 - Výroba ostatných dopravných prostriedkov	5 181 217,96	4,31	2	0,78	2 590 608,98
33 - Oprava a inštalácia strojov a prístrojov	4 049 253,23	3,37	2	0,78	2 024 626,62
Sekcia C - Priemyselná výroba	93 725 917,82	77,93	117	45,35	801 076,22

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk>, CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

Z divízií mimo sekcie priemyselnej výroby (tabuľka 5) je dominantná divízia 62 – Počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby s celkovým objemom superodpočtu takmer 14,5 mil. eur. Pri početnosti 53 subjektov však priemerný superodpočet predstavuje len cca 273 tis. eur, teda menej ako u väčšiny priemyselných divízií. Najväčším priemerným objemom superodpočtu mimo priemyselnej výroby sa môže pochváliť divízia 64 – Finančné služby, v ktorej 3 subjekty čerpali v priemere viac ako 787 tis. eur.

Tabuľka č. 5: Superodpočet 2018 vo vybraných divíziách mimo sekcie C – Priemyselná výroba

DIVÍZIE SK NACE	CELKOVÝ SUPERODPOČET (€)	PODIEL NA CELKOVOM SUPERODPOČTE (%)	POČET SUBJEKTOV	PODIEL NA CELKOVOM POČTE SUBJEKTOV (%)	PRIEMERNÝ SUPERODPOČET (€)
46 - Veľkoobchod okrem motorových vozidiel a motocyklov	4 462 016,98	3,71	19	7,36	234 843,00
62 - Počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby	14 468 818,07	12,03	53	20,54	272 996,57
64 - Finančné služby okrem poistenia a dôchodkového zabezpečenia	2 362 434,68	1,96	3	1,16	787 478,23
71 - Architektonické a inžinierske činnosti, technické testovanie a analýzy	1 161 937,06	0,97	7	2,71	165 991,01
72 - Vedecký výskum a vývoj	1 465 286,29	1,22	15	5,81	97 685,75

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk>, CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

Ak by sme chceli hodnotiť dynamiku prírastku superodpočtu v roku jeho 100-percentnej sadzby oproti roku 2017 s 25-percentnou sadzbou, potom spomedzi sekcií SK NACE len IT sektor navýšil svoje čerpanie superodpočtu viac ako 4-násobne (takmer 5,7×). Pri vysokom čerpaní superodpočtu v priemyselnej výrobe v roku 2017 jej medziročná dynamika dosahovala len 2,8-násobok, čo je menej ako index rastu celkového objemu superodpočtu. V tabuľke 6 prinášame prehľad medziročnej dynamiky zmeny v počte subjektov a v objeme čerpaného superodpočtu po zvýšení jeho sadzby za vybrané divízie SK NACE. Len u piatich zo 14 vybraných divízií je index rastu objemu superodpočtu väčší ako index rastu jeho sadzby. Okrem troch priemyselných divízií je takýto rast zaznamenaný aj v divízii počítačových služieb a v divízii finančných služieb.

Tabuľka č. 6: Porovnanie dynamiky vývoja počtu subjektov a objemu superodpočtu v rokoch 2017 a 2018 (indexy vývoja)

DIVÍZIE SK NACE	POČET SUBJEKTOV 2018/2017	OBJEM SUPERODPOČTU 2018/2017
10 - Výroba potravín	2,000	13,657
24 - Výroba a spracovanie kovov	1,000	2,558
25 - Výroba kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení	1,133	4,500
26 - Výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov	1,857	3,500
27 - Výroba elektrických zariadení	1,067	2,117
28 - Výroba strojov a zariadení	1,632	2,678
29 - Výroba motorových vozidiel, návesov a prívesov	0,875	1,620
30 - Výroba ostatných dopravných prostriedkov	2,000	2,343
33 - Oprava a inštalácia strojov a prístrojov	1,000	4,695
46 - Veľkoobchod	3,800	3,204
62 - Počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby	3,118	6,173
64 - Finančné služby okrem poistenia a dôchodkového zabezpečenia	3,000	6,481
71 - Architektonické a inžinierske činnosti, technické testovanie a analýzy	1,167	2,181
72 - Vedecký výskum a vývoj	1,154	1,455
ostatné SK NACE	1,348	9,420
Spolu	1,583	2,998

Poznámka: Farebne sú odlišené divízie sekcie C - Priemyselná výroba.

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk>, CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

Koho oslovil až 100-percentný superodpočet?

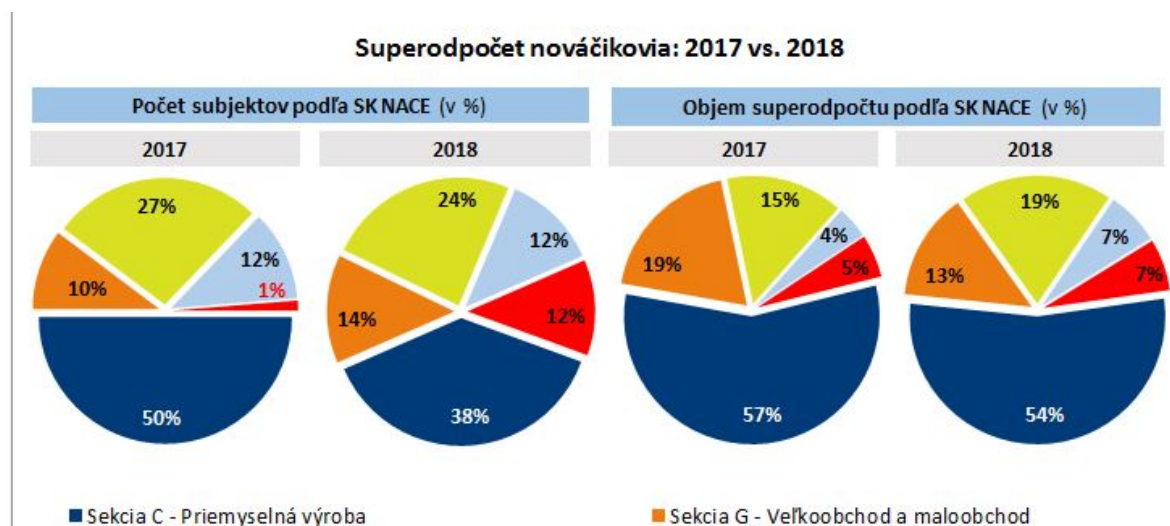
Z celkového počtu 264 subjektov, ktoré si podľa zverejneného zoznamu za rok 2018 uplatnili v daňových priznaniach superodpočet výdavkov na výskum a vývoj, je takmer polovica takých, ktoré sa o superodpočet uchádzali v roku 2018 prvýkrát. Možno teda predpokladať, že ich záujem vyvolalo až podstatné zvýšenie sadzby superodpočtu. Týchto 130 nováčikov si spoločne uplatnilo viac ako 15,5 mil. eur. Zaujímavé je aj porovnanie štatistík nováčikov roku 2018 s nováčikmi roku 2017 – ešte pri 25-percentnej sadzbe superodpočtu.

V roku 2018 medzi novými záujemcami o superodpočet prevažovali spoločnosti s ručením obmedzeným (94), zastúpené boli aj akciovky (24) a zaujímavosťou bolo až 12 nováčikov z radov fyzických osôb – podnikateľov. Oproti situácii v roku 2017 svoj podiel posilnili prvýkrát čerpajúce akciovky na úkor poklesu podielu eseročiek. Najviac nových subjektov sídlilo v Bratislavskom kraji (40) a Žilinskom kraji (24), najmenej pochádzalo z Prešovského kraja (7). Prevažná väčšina nováčikov (98) bola vo vlastníctve tuzemských osôb, čo predstavuje približne tri štvrtiny z celkového počtu a znamená posilnenie tejto kategórie vlastníctva v zozname superodpočtov. Na uplatnenie superodpočtu si 81 nováčikov vypracovalo jeden projekt, ostatní viac projektov, jeden z nich až 14 projektov. Ďalšie štatistiky nováčikov sme realizovali nad databázou 124 subjektov (s ohľadom na nedostupnosť relevantných údajov za 6 fyzických osôb).

Z hľadiska oboch veľkostných kategórií – počtu zamestnancov aj obratu - bola v roku 2018 v zozname nováčikov najsilnejšie zastúpená najnižšia kategória. V roku 2017, naopak, kategória najmenších subjektov - nováčikov z hľadiska počtu zamestnancov výrazne zaostávala v početnosti, keď dosiahla iba menej ako 13-percentné zastúpenie. Rok 2018 pritiahol najmä obratovo vymedzené mikrosubjekty: 63 (polovica) má obrat do 2 mil. eur, z nich až 50 je v obratovej kategórii do 1 mil. eur. Necelá tretina (39) zamestnáva do 10 zamestnancov, z nich 22 funguje bez zamestnancov. V porovnaní s nováčikmi roku 2017 sa počet v kategórii do 10 zamestnancov zvýšil takmer štvornásobne a v kategórii s obratom do 2 mil. eur dvojnásobne. Zdá sa, že po zvýšení sadzby superodpočtu sa tento nástroj podpory podnikového výskumu a vývoja stal zaujímavý aj pre najmenšie podnikateľské subjekty. Vyššia miera uplatnenia výdavkov na výskum a vývoj formou superodpočtu dala ekonomickú užitočnosť dodatočným administratívnym nákladom s tým spojeným.

Zaujímavé sú výsledky z hľadiska odvetvovej príslušnosti nováčikov (graf 6). Kým v roku 2017 ich bola polovica zo sekcie C – Priemyselná výroba, v roku 2018 ich podiel klesol na necelých 38 %. Pokles zaznamenali nováčikovia z priemyslu aj v objeme čerpaného superodpočtu, ale napriek tomu si udržali nadpolovičný podiel. Klesol aj podiel na početnosti nováčikov z IT sektora – pod štvrtinu, ale ich podiel na čerpaní superodpočtu sa zvýšil o takmer 5 percentuálnych bodov - na necelých 20 %. V početnosti rástol obchod a najmä ostatné sekcie. Stopercentný superodpočet prilákal až 15 nováčikov z úplne nových branží, hoci s relatívne nízkymi objemami uplatneného superodpočtu: piatimi subjektmi je zastúpené stavebníctvo, troma ostatné pomocné obchodné činnosti, dvoma vzdelávanie a po jednom subjekte oblasť spracovania odpadu, ostatného peňažného sprostredkovania, ostatných osobných služieb, ostatných športových činností či sociálnej práce bez ubytovania.

Podrobnejší prehľad uplatnenia superodpočtu nováčikmi za rok 2018 na úrovni divízií SK NACE prináša tabuľka 7. Vo všetkých parametroch v nej vedie divízia 62 – Počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby, len priemerný superodpočet má pri 28 subjektoch druhý najnižší. V tomto parametri je najlepšia priemyselná divízia 30 – Výroba ostatných dopravných prostriedkov.

Graf č. 6: Superodpočet nováčikovia: 2017 vs. 2018

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk>, CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

Tabuľka č. 7: Uplatnenie superodpočtu v roku 2018 u nováčikov vo vybraných divíziách SK NACE

DIVÍZIE SK NACE	CELKOVÝ SUPERODPOČET (€)	PODIEL NA CELKOVOM SUPERODPOČTE (%)	POČET SUBJEKTOV	PODIEL NA CELKOVOM POČTE SUBJEKTOV (%)	PRIEMERNÝ SUPERODPOČET (€)
10 - Výroba potravín	970 157,69	6,26	3	2,42	323 385,90
25 - Výroba kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení	848 118,88	5,47	6	4,84	141 353,15
27 - Výroba elektrických zariadení	1 732 366,24	11,17	5	4,03	346 473,25
28 - Výroba strojov a zariadení	1 910 629,62	12,32	14	11,29	136 473,54
30 - Výroba ostatných dopravných prostriedkov	1 496 505,96	9,65	1	0,81	1 496 505,96
46 - Veľkoobchod okrem motorových vozidiel a motocyklov	1 916 331,65	12,36	12	9,68	159 694,30
62 - Počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby	2 901 612,92	18,72	28	22,58	103 629,03
64 - Finančné služby okrem poistenia a dôchodkového zabezpečenia	505 783,79	3,26	1	0,81	505 783,79
72 - Vedecký výskum a vývoj	516 920,45	3,33	6	4,84	86 153,41
ostatné SK NACE	2 705 342,11	17,45	48	38,71	56 361,29
Spolu	15 503 769,31*	100,00	124*	100,00	125 030,40

Poznámka: Farebne sú odlišené divízie sekcie C - Priemyselná výroba.

*Odvetvové štatistiky nováčikov sú realizované nad databázou 124 subjektov a tomuto počtu zodpovedajúcom objemu superodpočtu z dôvodu nedostupnosti relevantných údajov za 6 fyzických osôb – podnikateľov.

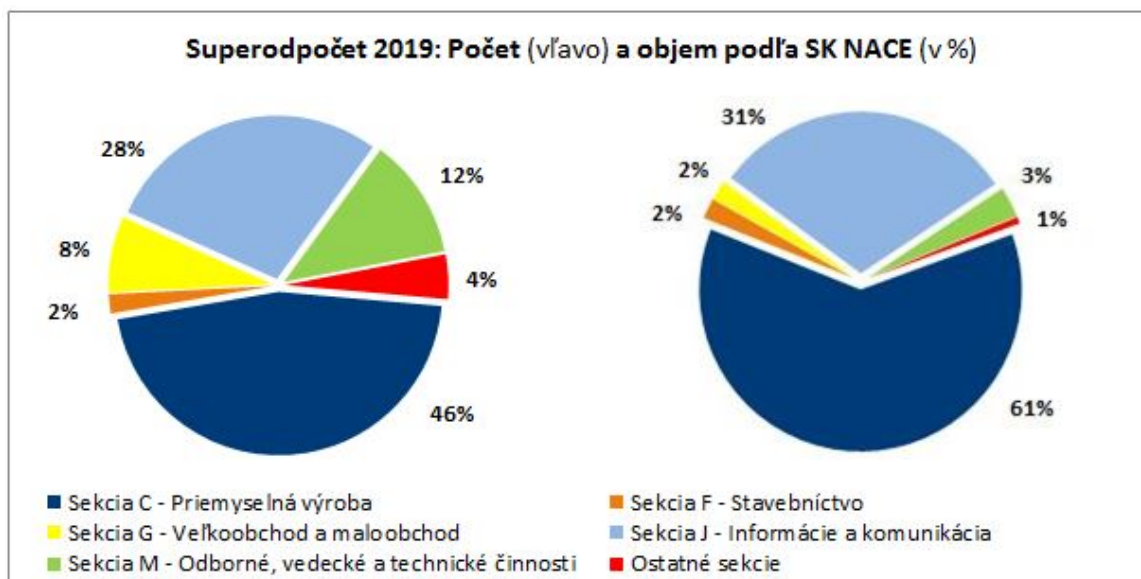
Zdroj: <https://www.financnasprava.sk>, CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

Štatistiky superodpočtu za rok 2019

Rok 2019 s novou 150-percentnou sadzbou superodpočtu neprinesol zatiaľ zásadnejšie zmeny do základných štatistík jeho uplatnenia v daňových priznaniach. Štatistiky boli realizované nad databázou 159 subjektov (s ohľadom na nedostupnosť relevantných údajov za 2 fyzické osoby) zo zatiaľ prvého zverejneného zoznamu.

V štruktúre subjektov podľa krajov SR si oproti roku 2018 mierne polepšil Banskobystrický kraj, čiastočne na úkor Žilinského a Bratislavského kraja. Necelá tretina subjektov, ktoré v roku 2019 čerpali superodpočet, však naďalej pochádza z Bratislavského kraja. Subjekty vo vlastníctve tuzemských osôb si udržiavajú aj v roku 2019 podiel tesne nad 70 % a nemení sa zatiaľ ani zastúpenie mikropodnikov: subjekty do 10 zamestnancov tvoria takmer štvrtinu a subjekty s obrátom do 2 mil. eur viac ako 40 %. Zatiaľ – na rozdiel od roku 2018 – v rámci mikropodnikov podľa počtu zamestnancov prevažuje kategória 5-9 zamestnancov, výrazne nižšie je zastúpenie subjektov bez zamestnancov. Z hľadiska právnej formy je štruktúra subjektov len mierne zmenená oproti roku 2018: vzrástlo zastúpenie spoločností s ručením obmedzeným (na takmer 80 %) na úkor fyzických osôb – podnikateľov (pokles pod 2 %).

Podľa doteraz známych výsledkov aj za rok 2019 platí, že o štátnu podporu výskumu a vývoja formou superodpočtu sa najviac uchádzali priemyselné podniky a subjekty IT sektora. Graf 7 porovnáva podiely na počte subjektov a na objeme čerpaného superodpočtu. V oboch parametroch dominuje sekcia C – Priemyselná výroba nasledovaná sekciou J - Informácie a komunikácia. Oproti situácii v roku 2018 sa posilnil podiel IT sektora v početnosti (z 23 % na 28 %), ale najmä v objeme superodpočtu (z 13 % na 31 %). Naopak, priemyselná výroba si síce zatiaľ udržiava podiel na počte okolo 45 %, ale zaostáva podielom na objeme čerpania – dosahuje len necelých 62 %, kým v roku 2018 to bolo až 78 %. Tento stav však považujeme len za dočasný, nakoľko sa očakáva, že aj v tomto roku sa tradiční najväčší využívateľia superodpočtu v priemysle objavia až v zoznamoch s odkladom daňových priznaní. Dokonca je možná ešte vyššia váha priemyselných podnikov až v nasledujúcich zoznamoch - z dôvodu posunu podania daňových priznaní v mimoriadnej situácii pandémie.

Graf č. 7: Superodpočet 2019: Počet (vľavo) a objem podľa SK NACE (v %)

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk> a CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

Najväčšia disproporcía medzi podielom na počte a podielom na objeme sa vyskytuje v sekcii G – Veľkoobchod a maloobchod a v sekcii M – Odborné, vedecké a technické činnosti: ich subjekty čerpajú v priemere menšie objemy superodpočtu ako je to v iných sekciiach.

V tabuľke 8 uvádzame prehľad čerpania superodpočtu v roku 2019 aj za vybrané divízie sekcie Priemyselnej výroby a v tabuľke 9 zasa za iné ako priemyselné divízie. Najúspešnejšou priemyselnou divíziou v objeme čerpaného superodpočtu je divízia 27 – Výroba elektrických zariadení, ktorej 8 subjektov zatiaľ čerpalo viac

ako 6 mil. eur. V počte subjektov dominuje divízia 28 – Výroba strojov a zariadení s 20 subjektmi. Najväčšiu priemernú výšku superodpočtu evidujeme v divízii 24 – Výroba a spracovanie kovov (a to napriek zatiaľ chýbajúcemu U. S. Steel Košice, s. r. o.) a viac ako milión eur dosahuje aj priemerná výška superodpočtu v divízii 20 – Výroba chemikálií a chemických produktov.

Tabuľka č. 8: Superodpočet 2019: Vybrané divízie sekcie C – Priemyselná výroba

DIVÍZIE SEKcie C	CELKOVÝ SUPERODPOČET (€)	PODIEL NA CELKOVOM SUPERODPOČTE (%)	POČET SUBJEKTOV	PODIEL NA CELKOVOM POČTE SUBJEKTOV (%)	PRÍEMERNÝ SUPERODPOČET (€)
10 - Výroba potravín	773 100,46	1,98	5	3,14	154 620,09
11 - Výroba nápojov	730 758,42	1,87	2	1,26	365 379,21
20 - Výroba chemikálií a chemických produktov	2 168 292,51	5,54	2	1,26	1 084 146,26
24 - Výroba a spracovanie kovov	3 118 112,22	7,97	2	1,26	1 559 056,11
25 - Výroba kovových konštrukcií okrem strojov a zariadení	3 271 218,04	8,36	11	6,92	297 383,46
26 - Výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov	2 153 235,08	5,50	8	5,03	269 154,39
27 - Výroba elektrických zariadení	6 156 166,67	15,74	8	5,03	769 520,83
28 - Výroba strojov a zariadení	2 890 992,15	7,39	20	12,58	144 549,61
29 - Výroba motorových vozidiel, návesov a prívesov	1 367 644,09	3,50	3	1,89	455 881,36
32 - Iná výroba	893 380,25	2,28	5	3,14	178 676,05
Sekcia C - Priemyselná výroba	24 105 055,60	61,62	73	45,91	330 206,24

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk> a CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

V parametroch počtu subjektov aj objemu čerpaného superodpočtu však akékoľvek priemyselné divízie predbehla divízia 62 – Počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby, ktorej 41 subjektov si už uplatnilo za rok 2019 vyše 11 mil. eur. Zaujímavé je aj zvýšenie záujmu stavebných subjektov o čerpanie superodpočtu. Naopak, oproti predchádzajúcim rokom zaostávajú podnikatelia v obchode (tabuľka 9).

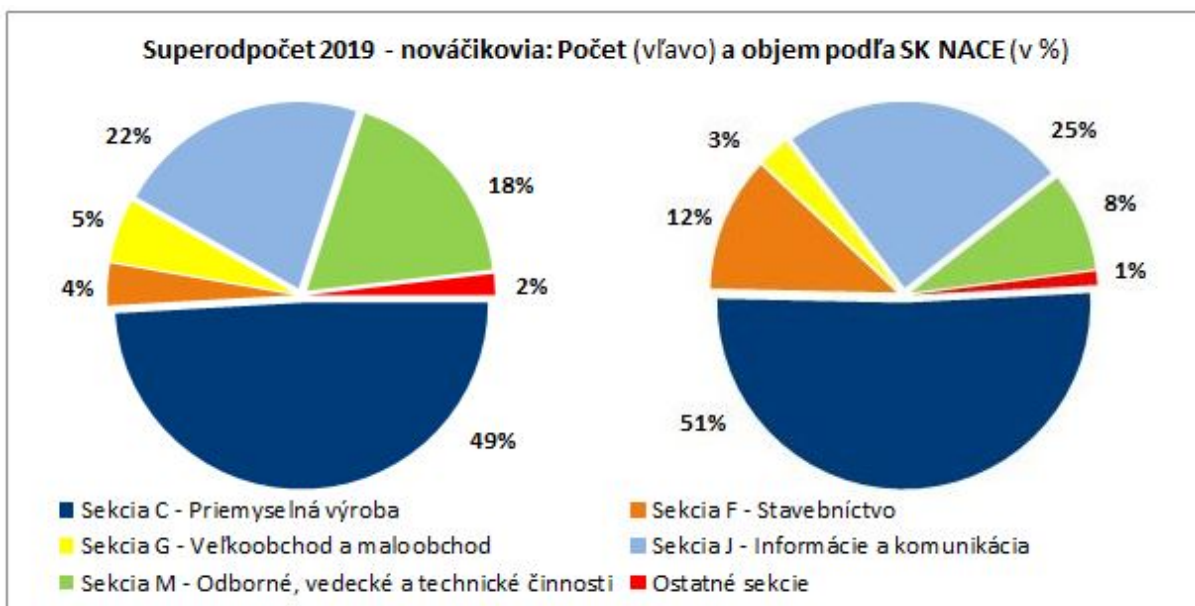
Tabuľka č. 9: Superodpočet 2019: Vybrané divízie mimo sekcie C – Priemyselná výroba

DIVÍZIE SK NACE	CELKOVÝ SUPERODPOČET (€)	PODIEL NA CELKOVOM SUPERODPOČTE (%)	POČET SUBJEKTOV	PODIEL NA CELKOVOM POČTE SUBJEKTOV (%)	PRÍEMERNÝ SUPERODPOČET (€)
41 - Výstavba budov	607 570,40	1,55	2	1,26	303 785,20
46 - Veľkoobchod okrem motorových vozidiel a motocyklov	706 673,81	1,81	10	6,29	70 667,38
62 - Počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby	11 158 400,80	28,52	41	25,79	272 156,12
71 - Architektonické a inžinierske činnosti, technické testovanie a analýzy	305 283,93	0,78	7	4,40	43 611,99
72 - Vedecký výskum a vývoj	662 366,87	1,69	7	4,40	94 623,84
Sekcia C - Priemyselná výroba	24 105 055,60	61,62	73	45,91	330 206,24
ostatné SK NACE	1 573 972,15	4,02	19	11,95	82 840,64
Spolu	39 119 323,56	100,00	159	100,00	246 033,48

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk> a CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

V prvom zozname uplatnených superodpočtov za rok 2019 sa nachádza 56 nováčikov, ktorí si spoločne uplatnili takmer 5,8 mil. eur, čo predstavuje necelých 15 % z celkového objemu zatiaľ čerpaného superodpočtu. Kým v roku 2017 ich bola polovica zo sekcie C – Priemyselná výroba a v roku 2018 ich podiel klesol na necelých 38 %, za rok 2019 sa priemyselná výroba opäť vrátila v početnosti na úroveň 49 %. Mierne však znížila svoj podiel na objeme čerpaného superodpočtu (z 54 % na 51 %). Podiel počtu nováčikov zo sekcie J – Informácie a komunikácia si udržiava približne 20-percentnú úroveň (ako v roku 2018), ale podiel na objeme čerpaného superodpočtu sa zvýšil na štvrtinu. Prekvapením je zatiaľ oveľa nižší záujem nových subjektov v sekcii G - Veľkoobchod a maloobchod a najmä sekcia F – Stavebníctvo. V nej pri podobnom podiele na počte subjektov (3,5 %) významne vzrástol podiel na čerpaní superodpočtu (kým v roku 2018 to bolo necelé 1 %, v roku 2019 je to zatiaľ takmer 12 %). Najväčšia disproporcía v porovnávaných parametroch na grafe 8 sa javí u stavebníctva (väčší podiel na objeme) a u sekcie M – Odborné, vedecké a technické činnosti (väčší podiel na počte).

V tabuľke 10 sú informácie o čerpaní superodpočtu nováčikmi za rok 2019 aj za vybrané divízie SK NACE. Zatiaľ dve z nich presiahli v objeme čerpania 1 mil. eur. V oboch prípadoch si ho však delí 10 subjektov, čím ich priemerné čerpanie je len na úrovni mierne prevyšujúcej 100 tis. eur. Pozícia divízie 62 – Počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby v kategórii nováčikov nie je taká silná ako v zozname všetkých užívateľov superodpočtu. V divízii 41 – Výstavba budov len jediný nováčik (AVG group, a. s.) dosiahol superodpočet takmer pol mil. eur. Tento subjekt je zatiaľ TOP nováčikom v čerpaní superodpočtu, čím stavebníctvo – v doterajšej histórii len nesmelé využívajúce superodpočet – dosiahlo nečakaný úspech. Je však pravdepodobné, že ďalšie zoznamy čerpania superodpočtu za rok 2019 prinesú ešte zmeny aj v kategórii nových záujemcov o túto formu podpory výskumu a vývoja.

Graf č. 8: **Superodpočet 2019 - nováčikovia: Počet (vľavo) a objem podľa SK NACE (v %)**

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk> a CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

Tabuľka č. 10: Superodpočet 2019: nováčikovia vo vybraných divíziách SK NACE

DIVÍZIE SK NACE	CELKOVÝ SUPERODPOČET (€)	PODIEL NA CELKOVOM SUPERODPOČTE (%)	POČET SUBJEKTOV	PODIEL NA CELKOVOM POČTE SUBJEKTOV (%)	PRIEMERNÝ SUPERODPOČET (€)
27 - Výroba elektrických zariadení	694 921,84	12,05	3	5,45	231 640,61
28 - Výroba strojov a zariadení	1 312 685,43	22,77	10	18,18	131 268,54
41 - Výstavba budov	482 978,67	8,38	1	1,82	482 978,67
62 - Počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby	1 084 009,79	18,80	10	18,18	108 400,98
ostatné SK NACE	2 190 064,05	37,99	44	80,00	49 774,18
Spolu	5 764 659,78	100,00	55	100,00	104 812,00

Poznámka: Farebne sú odlišené divízie sekcie C - Priemyselná výroba.

Zdroj: <https://www.financnasprava.sk> a CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.

Čo prinesie superodpočet v budúcnosti?

V prvých rokoch existencie inštitútu superodpočtu na Slovensku to bola najmä jeho nízka sadzba v kombinácii s vysokou administratívnou záťažou, ktorá príliš neoslovovala podnikateľské subjekty využívať ho. Postupne – aj na základe negatívnych skúseností zo susednej Českej republiky (písali sme o nich v článku o superodpočte v čísle FM 3/2019) - rástla aj daňová neistota a odrádzala od tejto formy podpory investícií do výskumu a vývoja najmä subjekty, ktoré si nemohli dovoliť finančne náročné externé poradenstvo. Zákonnodarca sa v snahe motivovať podnikateľskú sféru najskôr sústredil na zvyšovanie sadzby superodpočtu. Naďalej však prax volá najmä po spresnení podmienok, za ktorých si možno uplatniť superodpočet, aby sa predišlo možným sporom s daňovými kontrolórami o uznanie uplatnených odpočtov. V tomto smere sa zatiaľ urobilo málo. Potešiteľný je snáď len posun termínu vypracovania projektu výskumu a vývoja v písomnej podobe podpísaného oprávnenou osobou až k dátumu podania daňového priznania, v ktorom sa superodpočet uplatní. Ale zdá sa, že v nadchádzajúcich rokoch môže byť najdôležitejšou práve zmena v maximálnej dobe odloženia si uplatnenia superodpočtu v daňovom priznaní pri nedostatočnom daňovom základe platná od roku 2020.

Dôvodom menej razantného tempa rastu objemu superodpočtu ako sa očakávalo už v roku 2018 mohla byť totiž aj skutočnosť, že vynaložené náklady na výskum a vývoj u niektorých subjektov nebolo z čoho odpočítať. Ekonomické výsledky podnikov na Slovensku už za rok 2018 prezrádzali mierny pokles ziskov naprieč takmer všetkými odvetvami hospodárstva. Nasledovali viaceré opatrenia končiacej vlády, ktoré majú negatívny dopad na podnikateľské prostredie od roku 2019 a v roku 2020 sa k nim pridala ešte koronakríza. Je preto možné, že ani zvyšovanie sadzby superodpočtu na 150 či 200 % nebude znamenať zvýšenie objemu jeho reálneho čerpania. Superodpočet je nepriamou formou štátnej podpory súkromných investícií do výskumu a vývoja: dáva daňovým subjektom možnosť odpočítať si vynaložené náklady od svojho daňového základu, a tak si znížiť výslednú daňovú povinnosť. Nevyhnutným predpokladom jeho uplatnenia je preto kladný daňový základ po odpočítaní prípadnej daňovej straty z predchádzajúcich rokov. Ak ho záujemca o superodpočet nedosiahne, nárok mu síce zostáva, ale čerpanie si musí posunúť na najbližšie nasledujúce zdaňovacie obdobie, v ktorom mu dostatočný daňový základ dá šancu si ho uplatniť. Dosiaľ bola táto možnosť časovo ohraničená na štyri zdaňovacie obdobia a od roku 2020 sa predlžuje na päť období, ktoré bezprostredne nasledujú po zdaňovacom období, v ktorom nárok vznikol. **Budúcnosť superodpočtu tak nemusí primárne závisieť od jeho atraktívnej sadzby, ale od finančného potenciálu podnikateľských subjektov investovať do výskumu a vývoja po následkoch koronakrízy a od výšky ich kladného daňového základu potrebného na reálne uplatnenie si superodpočtu v daňových priznaniach.**

*Autorkou článku je doc. Ing. Jana Šnircová, PhD.,
Financial analyst, CRIF – Slovak Credit Bureau, s. r. o.,
členka Rady starších SAF*

Riadenie kreditného rizika v časoch pandémie

Ľubor MALINA

V tomto článku by som sa rád pozrel na to, aké zmeny by mohla priniesť pandémia pre riadenie rizík v bankách a ako pravdepodobne ovplyvní doterajšiu prax z hľadiska merania a procesov riadenia najmä spomínaného kreditného rizika.

1. Celková ekonomická situácia

Aby sme mohli podrobnejšie analyzovať zmeny v riadení rizík vyvolané pandémiou a najmä kreditného rizika, uvedieme niekoľko postrehov, ktoré sa týkajú všeobecného ekonomického a finančného kontextu pandémie. Často krát sa hovorí, že súčasné (hospodárska) kríza je najväčšia od poslednej finančnej krízy v rokoch 2008 a 2009. To je síce blízke pravde, ale zakrýva to fakt, že tieto dve krízy sú len zdanlivo podobné. Vo svojej podstate ale aj dôsledkoch, sú úplne odlišné. Kríza v rokoch 2008 a 2009 bola vo svojej podstate iba finančnou krízou, ktorú bolo možné riešiť obvyklými nástrojmi. Súčasná kríza je ale hlbokou krízou celého ekonomického systému, ktorý prestal fungovať svojim zabehaným spôsobom. Podľa Lea Ziccino (Prometeia webinar, 17.06.2020) ale pandémia mala za následok najvyšší prepád a najväčší skok volatility na trhoch aký bol vôbec kedy zaznamenaný.

Úspory z rozsahu, snaha o optimalizáciu nákladov a otváranie lokálnych ekonomík sa pred pandémiou premietli do dlhých dodávateľských reťazcov, ktoré prekročili národné aj kontinentálne hranice a do neúmernej špecializácie veľkých segmentov svetovej ekonomiky. Aj keď sa vo veľkej miere a vo veľkom geografickom rozsahu podarilo ekonomicky prekročiť národné hranice, ako dôsledok relatívne voľného pohybu kapitálu a služieb, pandémia ukázala, že táto zmena nebola vnímaná komplexne. V momente, keď sa na vrchole rebríčka priorít objavilo zachovanie ľudského zdravia a života, všetky najvýznamnejšie dodávateľské reťazce boli prerušené z jedného dňa na druhý. Navyše súčasný model podnikania, ktorý je vo veľkej miere založený na snahe o získanie efektivity pomocou spomínaných úspor z rozsahu, sa ukázal ako vysoko rizikový a takmer nevhodný v súčasnej situácii zatvorených hraníc a nekoordinovaných epidemiologických pravidiel. Pretože zatiaľ nie je reálny predpoklad, že návrat do predchádzajúceho stavu bude rýchly, ak vôbec bude možný, boli spochybnené samotné základné princípy, na ktorých doteraz fungovala svetová ekonomika.

Suma sumárum, sme v období, kedy starý model už neplatí a nový model sa ešte nevytvoril. Toto prechodné obdobie nebude krátke, pretože sa zmenenej situácii bude musieť prispôbiť celá svetová ekonomika. Navyše očakávania spotrebiteľa, nielen racionálne, nie sú predvídateľné, neexistujú žiadne dáta, ktoré by toto správanie umožnili s akceptovateľnou mierou neistoty predvídať. Sme v diskomfortnej situácii, pretože doteraz sme sa mohli spoľahnúť na skúsenosť pomerne veľkých segmentov ekonomiky ale dnes je budúci vývoj riadený náhodnou výslednicou správania mikro segmentov, či už spotrebiteľských alebo dodávateľských. Pre meranie kreditného rizika je to katastrofálne situácia, pretože ak si to uvedomíme do detailu, všetky naše merania boli založené na premise „bude ako bolo“.

2. Dopady na meranie rizika

Z čoho sa obvykle skladá riadenie a špeciálne merania kreditného rizika? V prvom rade je to štatistický model, založený na viac alebo menej bohatej databáze údajov, popisujúcich minulé chovanie a špecifické vlastnosti dlžníka. Podčiarkujem, že v minulosti. Všetkým je zrejme, že tieto údaje sú silne ovplyvňované bankovými procesmi pri otváraní a správe expozície a celkových ekonomických charakteristík prostredia, v ktorom sa dlžník nachádza. Lenže v súčasnosti nemáme žiadne údaje o chovaní a charakteristikách dlžníka v danej situácii. A vlastne je aj ťažké odhadovať v reálnom horizonte 2 – 3 rokov aký bude vývoj. Je to jasne vidieť aj obrovského rozptylu makroekonomických prognóz, ktorého sme v súčasnosti svedkami. Je to pochopiteľné, pretože každý takýto model vychádza z nejakých predpokladov/axiém ktoré faktory budú ovplyvňovať budúci vývoj. A zvyšok nie je nič iného ako obyčajná metóda strelby o ktorej vám každý študent matematiky povie, že sa nedá použiť iba ak na veľmi krátke obdobie. Rozhodne nie na rok a viac.

Druhou významnou zložkou merania a aj riadenia rizika je tzv. ľudský faktor. Zhruba povedané expertná skúsenosť analytika, ktorá dopĺňa (v niektorých retailových segmentoch napr. hypotéky) alebo rozhoduje a to aj na základe výsledkov štatistického modelu o pravdepodobnej veľkosti miery rizika (napríklad vo väčšine ak nie všetkých korporátnych segmentoch expozícií).

Chyby, ktoré sú spôsobené nepresnosťou štatistického modelu a neistotou o správnosti disponibilných údajov sa zvyknú odhadovať pomocou rôznych „marží“ a najmä pomocou tzv. stresového testovania. Kľúčom ku hodnovernému výsledku sú ale realistické „scenáre budúcnosti“ a tu sme opäť v neistote. Aký máme vybrať „realistický“ scenár, keď je vysoká pravdepodobnosť, že v priebehu nasledujúcich troch rokov pravdepodobne príde ku všeobecnému prehodnoteniu dizajnu podnikateľských modelov. Asi by sme mali začať najprv identifikáciou toho, čo určite ostane zachované, potom zväziť, čo pravdepodobne skončí alebo bude významne pozmenené a čo neprežije. V banke samozrejme je veľmi obťažné špekulovať na úrovni celej ekonomiky, ale možno sa bude dať vytvoriť niekoľko reálnejších scenárov možných zmien na úrovni financovania a typu potrieb jednotlivých kategórií klientov. Ešte sa k tomu vrátíme.

Aký by teda mal byť prístup banky ku svojmu spôsobu merania a všeobecne riadenia rizika? Jednoducho v princípe rovnaký ako doteraz. Je povinnosťou každého manažéra poznať svoju rizikovú expozíciu čo najpresnejšie a na základe prijatej stratégie, kvality a objemu disponibilných zdrojov riadiť jej veľkosť. Bolo zaujímavé, že keď sa objavili prvé schémy štátnej pomoci fyzickým osobám a podnikateľom v ťažkostiach, vznikol u časti verejností pocit, že keď je v zákone zákaz oznamovať dlžníkov, ktorí si nesplácajú záväzky, do príslušných registrov, tak to značí, že dlžník, ktorý využije možnosť odložiť splácanie svojho záväzku, je rovnako rizikový ako ten, ktorý túto zákonnú možnosť nevyužije. Dokonca sa ozvalo aj zopár advokátov, ponúkajúcich, svoje služby ak banka takýmto dlžníkom nebude chcieť poskytnúť úver. Pravdepodobne vznikla falošná predstava, že banky akoby mali prestať hodnotiť kreditnú kvalitu dlžníkov. Či už potenciálnych alebo existujúcich. Opak je však pravdou a vzhľadom na krízu existujúcich ekonomických modelov podnikania platia všetky princípy zdravého riadenia rizík snáď ešte viac, ako predtým a banky určite budú veľmi opatrné pri hodnotení rizikového profilu každého potenciálneho dlžníka.

Preto rizikové hodnotenie dlžníka sa vo svojej váhe v procesoch nezmení, iba v stratégii bánk môže prísť ku rozšíreniu typu segmentov potenciálnych dlžníkov pri využití podporných štátnych programov pre ich jednotlivé kategórie. Napríklad pomocou štátnej zábezpeky na zmiernenie potenciálneho kreditného rizika. Samotné kreditné riziko sa samozrejme nezmení a expozícia s vysokým rizikom ostane expozíciou s vysokým rizikom či už je zabezpečené štátnou zárukou alebo nie.

3. Možné zmeny v procesoch riadenia kreditného rizika

V predchádzajúcej časti sme spomenuli, že v štruktúre procesov otvárania rizikových expozícií pre retailové a korporátne segmenty je najpodstatnejším rozdielom váha štatistického modelu pri stanovení miery potenciálneho rizika. Zatiaľ čo v retailových segmentoch, snáď až na hypotéky, je kľúčovým výsledkom štatistického modelu merania, pre korporátne segmenty je zásadným jeho expertné posúdenie na základe skúsenosti (ľudský faktor).

Najväčším rizikom v súčasnosti je podľa môjho názoru to, že budú spochybnene (a obávam sa, že oprávnene) všetky ak nie väčšina technických nástrojov na odhad kreditného rizika klienta. V tom najmä ratingy a skóringy a teda vlastne aj automatizovaný *underwriting* v banke špeciálne pre retailové expozície. Ide o to, že súčasná zmena kreditnej kvality dlžníka bola dôsledkom skokového javu vypnutia celých ekonomík a nie dôsledkom postupného vývoja. Pritom na tomto postupnom, takmer spojitom sledovaní vývoja, sú založené všetky súčasné či už skóringové alebo ratingové merania. Súčasná situácia nemá ani analógiu s predchádzajúcou finančnou krízou v rokoch 2008 2009, pretože vtedy bol vývoj postupný a spojitý a parametre odhadu kreditnej kvality mohli tento vývoj zachytiť. Preto napríklad ratingový systém, vyvinutý napríklad na dátach z roku 2011, už nemá pre budúcnosť s najväčšou pravdepodobnosťou takmer žiadnu výpovednú hodnotu, pretože došlo k výraznej zmene ekonomického prostredia a procesov spojených s otváraním súčasných expozícií. To je kľúčové napríklad pre všetky „on-line“ banky, ktoré týmto spôsobom poskytujú aj úvery a pre ktoré spochybnenie štatistického modelu merania kreditného rizika môže značiť, že namiesto splácaných úverov budú poskytovať „helicopter money“. Takže čo s tým?

Riziko nie je len v nedôveryhodnom automatizovanom odhade kreditnej kvality nových dlžníkov, ale aj v odhade skrytého potenciálu strát z expozície, typu opravnej položky. Okrem toho spochybnenie súčasných technických nástrojov zo strany obchodu a asi aj vedenia, čo ako oprávnené, môže mať katastrofický dopad na fungovanie a životaschopnosť banky v budúcom období. Je nepredstaviteľné, že všetky a teda aj retailové expozície budú musieť prejsť posúdením analytika. Takýto náklad neunesie žiadna banka nehovoriac o neexistujúcich kapacitách pre tento prístup.

Jedným z kľúčových parametrov pre obnovenie dôvery v štatistické meranie veľkosti kreditného rizika je asi vzájomne „ústretný“ vzťah medzi obchodom a riskom. V opačnom prípade bude pre risk v najbližšom období dosť ťažké obrátiť svoju opodstatnenosť a treba sa pripraviť, že bude musieť svoje „racio“ obhájiť aj navonok.

Aké sú teda v súčasnosti dôležité kroky, ktoré by bolo dobré urobiť v každej banke? Naše odporúčania rozdelíme podľa jednotlivých oblastí, ktorých sa budú týkať. Ide o:

- Vysvetľujúce premenné ratingových/skóringových systémov
- Manažment existujúceho portfólia klientov vrátane validácie a ich monitoringu
- Manažment modelov merania kreditnej kvality v banke
- Manažment nových klientov

Vysvetľujúce premenné ratingových/skóringových systémov

Dôvod, prečo je potrebné analyzovať použité premenné v jednotlivých modeloch merania rizika je v tom, že pôvodne vysvetľovaný dôvod pre zlyhanie klienta vychádzal z ekonomickej situácie a spôsobu chovania klienta v minulosti. Pretože prišlo ku skokovej zmene, nazvime to „vonkajších podmienok“, kvalita vysvetľovania zlyhania s vysokou pravdepodobnosťou už nezodpovedá tejto zmene. Takže základný princíp pre odhad toho čo bude podľa princípu „bude ako bolo“ už neplatí, pretože pre „bude“ už nevieme ako „bolo“. Jednou

z možností ako sa vysporiadať s touto novou situáciou je najprv identifikovať tie potenciálne vysvetľujúce premenné, ktoré ani touto skokovou zmenou neboli dotknuté. Ide napríklad o vek, bydlisko a pod. pre retailové segmenty, ekonomické odvetvie podnikanie, právna forma a pod. pre korporátne portfólia. Tieto premenné nemusia ostať vysvetľujúcimi premennými aj v nových podmienkach, ale sú od nich nezávislé. U ostatných premenných je vhodné zvoliť vhodnú segmentáciu podľa citlivosti na nové podmienky napr. veľmi citlivé vs. málo citlivé, prípadne jemnejšiu kategorizáciu podľa potreby. Ide najmä o premenné, ktoré sú ekonomického resp. výrobného charakteru ako napr. segment podnikania, veľkosť korporátu, prijatie štátnej pomoci, odklad splátok úveru resp. leasingu atď. Medzi takéto premenné patrí aj prítomnosť alebo neprítomnosť negatívneho zápisu v príslušnom registri pri porušení platobnej disciplíny. Je zrejmé, že aj keď napríklad využitie ponúkanej možnosti odkladu splátok nie je nutne indikátorom problémov v platobnej disciplíne, v kombinácii s inými faktormi (napr. zamestnanie alebo podnikanie v ohrozených ekonomických sektoroch) sa môže takýmto silným indikátorom stať. A pokiaľ banka nechce poskytovať „*helicopter money*“ namiesto úverov, musí takúto informáciu zohľadniť pri hodnotení kreditnej kvality klienta.

Manažment existujúceho portfólia klientov vrátane validácie a ich monitoringu

Bolo by ilúziou predpokladať, že existujúce portfólio klientov či už v retaili alebo korporáte sa nezmení z hľadiska kreditnej kvality. Je nevyhnutné nielen identifikovať mieru tejto zmeny ale aj potenciálnu citlivosť na zmenené externé ekonomické podmienky. Okrem toho je nevyhnutné validovať, pravdepodobne nielen štandardnými prostriedkami, hodnovernosť existujúcich modelov merania v zmenených podmienkach. Ďalším významným krokom by mala byť úprava monitorovania ako portfólií tak aj modelov na zmenené podmienky. Vhodným nástrojom môže byť cieľená a veľmi úzka spolupráca medzi útvarmi rizika a obchodu a využitie expertnej znalosti pravdepodobne skôr pracovníkov útvaru obchodu aj pri hodnotení efektivity modelov merania rizika. A samozrejme aj potenciálne novej segmentácie existujúcich portfólií. Minimum, ktoré by v tejto situácii bolo vhodné urobiť, je uvedené v nasledujúcich bodoch:

- Odčleniť do špeciálneho portfólia pre monitorovanie všetkých klientov, ktorí požiadali o odklad splátok a tých ktorých zamestnávateľia prijali štátnu pomoc.
- Vytvoriť nové identifikátory pre určenie „takto spochybnených“ klientov; napr. poberanie OČR, využite informácií z databázy SP a pod.
- Pokiaľ je k dispozícii dostatok pozorovaní, otestovať ratingy (scoringy), modely pre výpočet opravných položiek pre toto špeciálne portfólio.
- Definovať kritéria pre „spochybnenie kreditnej kvality“ z dôvodu súčasnej krízy tak, aby sa ľahko dali identifikovať tí súčasní alebo budúci klienti, u ktorých by z tohto dôvodu mohlo prísť ku zneisteniu ich budúcich disponibilných príjmov. A to či z ich vlastného pričinenia alebo pre to kto je ich zamestnávateľ. To značí, z čoho je ich príjem generovaný.
- Zvážiť oddelený monitoring týchto špeciálnych portfólií v minimálne mesačnej frekvencii, ak to dáta umožňujú tak aj častejšie, pomocou parametrov, ktoré môžu indikovať potenciálne budúce ohrozenie ich disponibilných príjmov a súčasne permanentne testoval výkonnosť scoringov a ratingov na týchto špeciálnych portfóliách.

Manažment modelov merania kreditnej kvality v banke

Modely merania kreditného rizika sú pravdepodobne najviac citlivé na zmenenú situáciu. Nie je veľmi pravdepodobné, že vysvetľujúce premenné z čias pred pandémiou budú rovnako silnými prediktormi zlyhania klienta aj v súčasnosti. Základným problémom bude nedostatok relevantných dát a dĺžka časových radov pre dôveryhodné odvodenie korekcií starých modelov, prípadne vývoj nových. V tomto prechodnom období bude mať podľa môjho názoru, oveľa väčšiu váhu expertné ohodnotenie klienta z hľadiska veľkosti jeho kreditného rizika. Súčasne je toto obdobie aj najväčším rizikom pre dôveryhodnosť celého útvaru riadenia rizík

práve z dôvodu spochybnenej kvality merania veľkosti rizika (nielen kreditného) v jednotlivých expozíciách ako podkladu pre strategické rozhodnutia banky v najbližšom období. Je preto potrebné pripraviť aj stratégiu interpretácie akéhokoľvek kvantifikátora veľkosti daného rizika, prípadne sa aj niektorých z nich vzdať vzhľadom na ich potenciálnu nespoľahlivosť. Niekoľko námetov ako postupovať v tejto oblasti je uvedených nižšie:

- Pomocou intenzívneho dialógu s obchodom paralelne testovať súlad ratingového a expertného ohodnotenie typového klienta ako súčasť pravidelného proces monitoringu výkonnosti technických nástrojov, prípadne ako motiváciu pre zaradenie nových parametrov pre validáciu scoringových/ratingových systémov a pre modely tvorby OP
- Bolo by efektívne, keby bol určený stály pracovník pre permanentné monitorovanie týchto portfólií tak, aby si vytvoril „expertnosť“ na identifikovanie signálov potenciálnych ťažkostí klienta z hľadiska kreditného rizika
- Preveriť spôsob a hodnoty všetkých „prídavkov“ ku automaticky vypočítanej hodnote veľkosti kreditného rizika typu „marža konzervativizmu“, kapitálový prídavok (add-on) a pod, ktoré sú použité pri tvorbe jednotlivých modelov merania rizika.
- Aktualizovať, napríklad ako súčasť žiadosti o odklad splátky, všetky relevantne údaje klienta ktoré vplyvajú na očakávaný disponibilný príjem. Evidovať o aký spôsob odkladu má klient záujem, pretože to môže indikovať jeho budúcu ochotu splácať.

Manažment nových klientov

Toto je asi najcitlivejšia oblasť zmien, pretože priamo zasahuje do obchodnej stratégie banky. Podľa nej môžeme rozdeliť banky do dvoch veľkých skupín. Prvou sú tie banky resp. portfóliá, kde sa nová expozícia generuje v podstate automaticky. Patria sem on-line banky, ale v súčasnosti je tendencia, aby minimálne retailové portfólia patrili do tejto kategórie.

Druhou skupinou sú banky a portfólia, kde sa nová expozícia generuje na základe ľudského rozhodnutia. To sú asi všetky korporátne portfólia a z retailových napríklad hypotéky. Je zrejmé, že v tejto druhej skupine prichádza ku dočasnému utlmeniu generovania nových expozícií z dôvodu silne zmenených vonkajších podmienok a spochybneniu doterajšej vysokej hodnovernosti štatistického hodnotenia kreditnej kvality potenciálnych dlžníkov. Toto utlmenie bude pravdepodobne ale iba dočasné.

Horšie sú na tom on-line banky a automaticky generované portfólia z prvej skupiny. Automatické hodnotenie z minulosti je v súčasnosti veľmi kritické, pretože prišlo ku zásadnej zmene vonkajších podmienok a to v rozsahu, ktorý je dnes možné len veľmi ťažko odhadnúť a už vôbec nie ešte aj predvídať jeho budúci vývoj. Proste základný princíp „bude ako bolo“ z jedného dňa na druhý prestal platiť. Aby sa zdroje na novo poskytnuté expozície nestali pre banky „*helicopter money*“ je potrebné zmeniť celý proces a filozofiu tvorby portfólií prinajmenšom pre najbližšie obdobie. Čo je teda možné urobiť?

- Prehodnotiť strategické ciele pre jednotlivé segmenty v ktorých sú nové expozície generované automaticky
- Pokiaľ sa banka rozhodne pokračovať v danej stratégii navýšiť alokáciu zdrojov na pokrytie potenciálnych strát z daného portfólia definovať neprekročiteľné spúšťacie indikátory typu „stop-loss“
- Vytvoriť špeciálny manažment pre novo vytvorené automaticky generované portfólia expozícií s presným stanovením monitorovaných ukazovateľov a frekvencie monitorovania spolu s hierarchiou rozhodovania o expozíciách, ktoré dosiahli hraničné hodnoty. Spolu s tým upraviť napr. aj texty zmlúv o otvorení expozície a nakladaní s nimi v špecifikovaných prípadoch tak aby sa minimalizovalo operačné (právne) riziko.

Záver

Je zrejmé, že súčasná situácia, ktorá bola vyvolaná pandémiou *covidu*, v sebe obsahuje doteraz nepoznané faktory a v podstate sa nedá odhadnúť budúci ekonomický vývoj. Problém je v tom, že tento budúci vývoj bude silne vplývať aj na mikro-úroveň v miere, na ktorú sme doteraz neboli zvyknutí. Neexistuje relevantný predikčný model ekonomiky, pretože je vysoko pravdepodobné, že príde k štrukturálnej zmene v rámci sveta. Najmä preto, lebo rizikovosť globálnych a veľmi dlhých dodávateľských reťazcov bude vnímaná ako vysoko riziková. Je možné že budeme svedkami segmentácie sveta podľa akceptovateľnej dĺžky práve týchto dodávateľských reťazcov a aj v tak ekonomicky a finančne prepojenej časti ako je EU príde k nárastu tendencie ku sebestačnosti jednotlivých štátov prípadne skupín štátov. Pre banky je to veľká výzva, pretože to bude vyžadovať nielen prehodnotenie ich modelov merania rizika ale aj celkovej stratégie. Proste bude ako nebolo.

Autorom článku je Lubor Malina

Preverovanie bezpečnosti priamych zahraničných investícií v členských štátoch EÚ a na Slovensku

Miroslava JÁNOŠOVÁ

Úvod

Priame zahraničné investície (PZI) sú v aktuálnom ponímaní jednou z najdôležitejších zložiek podpory hospodárskeho rastu krajiny. Ich potenciál môže byť najvýraznejšie rozvíjaný v rozvojových krajinách a v novovznikajúcich ekonomikách a krajinách s transformujúcou sa ekonomikou, kde sú považované za zdroj ekonomického rozvoja, modernizácie a rastu príjmov ako aj zamestnanosti (OECD, 2003). Je však veľmi dôležité si uvedomiť, že pozitívny vplyv priamych zahraničných investícií do veľkej miery závisí aj od realizovanej politiky v danej krajine. Potenciálni zahraniční investori v krajine kde zvažujú investovať svoje finančné prostriedky zvažujú najmä možný zisk z realizovaného projektu, jednoduchosť integrácie do podnikateľského prostredia v hostiteľskej krajine ako aj celkovú situáciu v tejto krajine. Na strane druhej, vlády hostiteľských krajín by mali byť schopné odhadnúť možné efekty, ktoré im prílev zahraničných investícií prinesie a zároveň zvážiť aj možné riziko z nich plynúce.

Aktuálny vývoj prílevu priamych zahraničných investícií na Slovensko

Tak ako sme už spomenuli v úvode, prílev zahraničných investícií vplyva hlavne na hospodársky rast, priame zahraničné investície sú zložkou príjmov štátneho rozpočtu ale svoj veľký význam majú aj v oblasti zamestnanosti. Preto snahou našej krajiny by malo byť podnietenie prílevu zahraničného kapitálu do našej ekonomiky čo môže byť umožnené procesom určitej liberalizácie podmienok za akých sa môžu zahraničné subjekty integrovať do našej ekonomiky. Na Slovensku je uzatvorených viacero dohôd o podpore a vzájomnej ochrane investícií, ktoré sú tiež označované aj ako bilaterálne investičné dohody. Tieto dohody predstavujú medzinárodné zmluvné dokumenty, ktorých úlohou zabezpečiť vhodné ekonomické podmienky na podporu a rozvoj zahraničných investícií. Aktuálne ma Slovenská republika uzavretých 35 dohôd o podpore a vzájomnej ochrane investícií, ktoré sú dostupné na stránke Ministerstva financií SR.

Tabuľka 1 prezentuje vývoj prílevu priamych zahraničných investícií na základe ich zloženia za roky 2014 – 2018. Pre rok 2018 dosiahol objem prílevu priamych zahraničných investícií celkom 1002,5 mil. EUR čo oproti roku 2017 predstavuje medziročný pokles o 2 553,18 mil. EUR.

Tabuľka 1 Prílev priamych zahraničných investícií na Slovensko za roky 2014 až 2018 v mil. EUR

Rok	Majetková účasť	Reinvestovaný zisk	Majetková účasť a reinvestovaný zisk	Ostatný kapitál	Celkom
2014	138,73	-296,87	-158,14	-227,97	-386,12
2015	-403,67	709,40	305,73	-210,07	95,66
2016	839,54	843,08	1 682,61	-954,55	728,07
2017	567,10	660,11	1 227,21	2 328,48	3 555,69
2018	347,60	275,73	623,33	379,17	1 002,50

Zdroj: Spracované na základe údajov NBS / Platobná bilancia/ Priame zahraničné investície

Poznámka: posledné dostupné údaje sú pre rok 2017, údaje pre rok 2018 sú uvádzané ako predbežné

Najväčší podiel v roku 2018 na celkovom príleve PZI predstavujú prostriedky, ktoré boli vynaložené zahraničnými investormi do majetkového kapitálu čo predstavuje z celkového prílevu PZI 62,17 % podiel. Podiel zahraničných investorov na zisku, ktorý je vyplatený vo forme dividend pričom zostáva na účtoch krajiny označovaný ako reinvestovaný zisk predstavoval pre rok 2018 hodnotu 275,73 mil. EUR. V roku 2014 dosahoval prílev PZI záporné hodnoty, čo môže byť spôsobené presunom kapitálu v rámci medzinárodných koncernov a teda aj vytvorením vyšších pohľadávok dcérskych spoločností voči zahraničným materským spoločnostiam. Od roku 2015 je však prílev PZI len kladný.

Ak by sme sa na prílev priamych zahraničných investícií na Slovensku pozreli z pohľadu smerovania do odvetvia prišli by sme na to, že sú prevažne smerované do finančného sektora a poisťovníctva, priemyselnej výroby, logistických centier ako aj do administratívnych budov a poskytovaných služieb.

V Tabuľke 2 uvádzame vybrané krajiny odkiaľ bol prílev priamych zahraničných investícií na Slovensko najvýznamnejší za rok 2018. Ako môžeme vidieť najviac PZI k nám plynú z Česka kde v roku 2018 je dosiahnutý objem prílevu PZI 431,48 mil. EUR avšak ide prevažne o Ostatný kapitál¹, ktorý tvorí podiel na celkovom príleve PZI až 78,48%, ďalším v poradí je Spojené kráľovstvo, pri ktorom prílev PZI je v objeme 424,70 mil. Eur, v tomto prípade PZI tvorí 77,48% podiel Majetková účasť a reinvestovaný zisk. Nasleduje Francúzsko s objemom prílevu PZI na úrovni 418,13 mil. Eur a potom Belgicko s úrovňou prílevu PZI 247,89 mil. EUR.

Tabuľka 2 Zoznam vybraných krajín, z ktorých bol najvyšší prílev priamych zahraničných investícií na Slovensko za rok 2018 v mil. EUR

Krajina	Majetková účasť	Reinvestovaný zisk	Majetková účasť a reinvestovaný zisk	Ostatný kapitál	Celkom
Česko	6,46	86,37	92,83	338,65	431,48
Spojené kráľovstvo	329,95	-0,87	329,08	95,62	424,70
Francúzsko	59,56	26,38	85,94	332,19	418,13
Belgicko	0,19	132,34	132,53	115,36	247,89

Zdroj: Spracované na základe údajov NBS / Platobná bilancia/ Priame zahraničné investície

Poznámka: údaje pre rok 2018 sú predbežnými údajmi

Prílev PZI na Slovensko môžeme hodnotiť ako pozitívny avšak pre potreby našej krajiny by mohol byť omnoho výraznejší a práve aktuálne analýzy realizované v spojitosti s prebiehajúcou pandemiou COVID-19 poukazujú na to, že Slovensko ako aj ďalšie krajiny strednej a východnej Európy sa po odznení koronakrízy stanú omnoho atraktívnejšími krajinami pre smerovanie priamych zahraničných investícií (COFACE, 2020). Každá krajina a teda aj Slovensko by ale mala pri vpúšťaní priamych zahraničných investícií na svoje územie byť opatrná a PZI podrobiť určitému preverovaniu aby nedošlo k cieľnému nákupu firiem, ktoré sú svojím spôsobom vnímané ako strategické.

Preverovanie priamych zahraničných investícií v Európskej únii a na Slovensku

Európska únia s postupujúcou celosvetovou liberalizáciou obchodu vydala Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/452 z 19. marca 2019, kde rovnako poukazuje na pozitívne vplyvy plynúce z priamych zahraničných investícií pre celú Úniu, ktoré vidí hlavne v zlepšovaní konkurencieschopnosti, vytváraní pracovných miest a úspor z rozsahu, ktoré prinášajú kapitál, technológie, inovácie, odborné poznatky a v neposlednom rade aj možnosti integrácie exportu na nové trhy, zároveň však upozorňuje na nutnosť preverovať priame zahraničné investície plynúce do Únie členskými štátmi z dôvodov bezpečnosti a verejného poriadku a pre mechanizmus spolupráce medzi členskými štátmi a medzi členskými štátmi a Komisiou, pokiaľ ide o priame zahraničné investície, ktoré môžu mať vplyv na bezpečnosť a verejný poriadok. S odvolaním na spo-

¹ Ostatný kapitál predstavuje rôzne medzipodnikové úverové operácie, kde sú zahrnuté všetky finančné operácie medzi pridruženými podnikmi ako aj požičiavanie finančných prostriedkov vrátane dlhových cenných papierov a dodávateľských úverov.

mínané nariadenie Európskej únie, je zaistenie národnej bezpečnosti na výlučnej zodpovednosti členských štátov a teda aj realizáciu preverovania priamych zahraničných investícií necháva v ich správe ako aj rozhodovanie s tým spojené hlavne pri zavádzaní samostatného vnútroštátneho mechanizmu na kontrolu PZI ako aj pravidiel na základe, ktorých bude tento mechanizmus fungovať resp. preverovanie/nepreverovanie určitej PZI. V súčasnosti samostatným mechanizmom na kontrolu priamych zahraničných investícií disponuje štrnásť štátov v rámci EÚ. Medzi tieto krajiny patrí Dánsko, Fínsko, Francúzsko, Holandsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Španielsko, Taliansko a Rumunsko, pričom zoznam krajín, ktoré majú zavedené mechanizmy preverovania PZI je pod správou Komisie, ktorá ho udržiava stále aktuálny. Jednotlivé mechanizmy sú však značne rozdielne tak koncepcne ako aj ich rozsahom, ktorý vedia zachytiť. Na Obrázku 1 je uvedený prehľad jednotlivých členských krajín, ktoré majú zavedené mechanizmy kontroly priamych zahraničných investícií.

Obrázok 1 Prehľad členských štátov EÚ, ktoré majú zavedené skríningové mechanizmy PZI a zákonov, ktoré ich upravujú

Zdroj: prevzaté z Šimalčík, M. a Holländer, L. (2020) *Investície a národná bezpečnosť: Ako sa brániť pred bezpečnostnými rizikami čínskych investícií?*. Stredoeurópsky inštitút ázijských štúdií (CEIAS). ISBN: 978-80-971575-6-2

Pod vplyvom aktuálne prebiehajúcej pandémie COVID19 sa diskusia ohľadne ochrany a preverovania priamych zahraničných investícií opätovne podnietila, čo viedlo k tomu, že Európska komisia vydala usmernenie, v ktorom členské krajiny vyzýva:

- 1) „aby už dnes v plnej miere využívali svoje mechanizmy preverovania PZI s cieľom plne zohľadniť riziká vyplývajúce pre kritické infraštruktúry v oblasti zdravia, dodávky kritických vstupov a iné kritické sektory, ako sa stanovuje v právnom rámci EÚ,
- 2) členské štáty, ktoré v súčasnosti nemajú mechanizmy preverovania alebo ich mechanizmy preverovania sa nevtáhajú na všetky príslušné transakcie, aby vytvorili plnohodnotný mechanizmus preverovania a medzitým využívali všetky iné dostupné možnosti ako riešiť prípady, keď by nadobudnutie konkrétneho podniku, infraštruktúry či technológie alebo kontroly nad nimi predstavovali riziko pre bezpečnosť alebo verejný poriadok v EÚ vrátane rizika pre kritické infraštruktúry v oblasti zdravia a dodávky kritických vstupov.“²

Slovensko v súčasnosti patrí medzi členské krajiny EÚ, ktoré nemajú zavedený samostatný mechanizmus preverovania priamych zahraničných investícií. Z krajín Vyšehradskej štvorky má svoj mechanizmus preverovania PZI zavedené Poľsko ako aj Maďarsko pričom v Českej republike aktuálne Parlament prerokováva návrh zákona o preverovaní priamych zahraničných investícií. Na Slovensku sa začína postupne ešte len proces prípravy návrhu zákona a aktuálne na Ministerstve hospodárstva prebieha pripomienkové konanie na predložene-

2 Európska komisia (2020). Oznámenie Komisie — Usmernenie pre členské štáty týkajúce sa priamych zahraničných investícií, voľného pohybu kapitálu z tretích krajín a ochrany európskych strategických aktív vzhľadom na očakávané začatie uplatňovania nariadenia (EÚ) 2019/452 (nariadenie o preverovaní PZI). 2020/C 99 I/01.

ný Návrh na zriadenie kontaktného miesta pre vykonávanie nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/452 z 19. marca 2019, ktorým sa ustanovuje rámec na preverovanie priamych zahraničných investícií do Únie, ktorý pripravilo Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky. Ide o legislatívny proces vedený pod číslom LP/2020/46.

Záver

Priame zahraničné investície sú preukázateľne významným stimulačným faktorom výkonnosti a hospodárskeho rastu krajiny. Slovensko z pohľadu prílevu PZI nie je aktuálne až tak atraktívnou krajinou avšak po odznení koronakrízy je pravdepodobné, že sa táto situácia zmení, pričom je veľmi dôležité aby sme boli na príchod tohto ekonomického stimulu pripravení. Vytvorenie mechanizmu preverovania investícií nie je striktnou povinnosťou kladenou zo strany Európskej únie. Slovenské zákony však nie sú jeho plnohodnotnou náhradou, vzhľadom na skutočnosť, že nedokážu vyhodnocovať a zabrániť hrozbám komplexne preto by malo byť v našom záujme sa zapájať to prípravy plnohodnotného mechanizmu preverovania priamych zahraničných investícií.

Tento príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 1/0628/20 „Medzinárodná investičná pozícia a jej vzťah k ekonomickému rastu - možný ukazovateľ vonkajších nerovnováh krajiny“

Použitá literatúra

- [1] COFACE FOR TRADE. (2020). Post- pandemic production relocation: an opportunity for CEE countries. Dostupné na internete: <http://www.coface.sk/Novinky-a-publikacie/Publikacie/Post-pandemic-production-relocation-an-opportunity-for-CEE-countries>
- [2] DUDÁŠ, T. (2010). Priame zahraničné investície v slovenskej ekonomike. Bratislava : EKONÓM, 2010. ISBN 978-80-225-3084-2.
- [3] EURÓPSKA KOMISIA. (2019). Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady EÚ 2019/452 z 19. marca 2019, ktorým sa ustanovuje rámec na preverovanie priamych zahraničných investícií do Únie.
- [4] EURÓPSKA KOMISIA. (2020). Oznámenie Komisie — Usmernenie pre členské štáty týkajúce sa priamych zahraničných investícií, voľného pohybu kapitálu z tretích krajín a ochrany európskych strategických aktív vzhľadom na očakávané začatie uplatňovania nariadenia (EÚ) 2019/452 (nariadenie o preverovaní PZI). 2020/C 99 I/01.
- [5] Národná banka Slovenska. (2020). Priame zahraničné investície. Dostupné na internete: <https://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie/priame-zahranicne-investicie>
- [6] OECD. (2003). Overview Foreign Direct Investment for Development : Maximising Benefits, Minimising Costs Slovak translation. Dostupné na internete: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264199286-sum-sk.pdf?expires=1598857022 & id=id & accname=guest & checksum=0105A8792322FAFE-A5E0288727C4C957>
- [7] ŠIMALČÍK. M. - HOLLÄNDER. L. (2020). Investície a národná bezpečnosť: Ako sa brániť pred bezpečnostnými rizikami čínskych investícií?. Stredoeurópsky inštitút ázijských štúdií (CEIAS). ISBN: 978-80-971575-6-2

*Autorkou článku je Ing. Miroslava Jánošová, PhD.
z Fakulty sociálnych a ekonomických vied UK*

Prehľad aktivít SAF v roku 2020

Slovenská asociácia finančníkov sa Vám aj v týchto zložitých chvíľach, ktoré si nikto nedokázal ani len predstaviť v minulom roku, snažila priniesť čo najaktuálnejšie informácie o krokoch vlády, pomoci podnikateľom a bojovala za zmenu zákonov, vzdelávala a diskutovala. Obzrime sa naviac za spoločnou cestou.

Vzdelávanie

Prvým spoločným stretnutím sa stal seminár: Čo všetko vás čaká v roku 2020 v oblasti dane z príjmov? Bol vedený Petrom Horniačkom z Ministerstva financií SR.

Začiatkom roka SAF priniesla aj podujatie Business raňajky, ktorého ambíciou bolo ponúknuť a predstaviť možnosti vzdelávania.

Diskusia: Rozpočet 2.0

Predvolebná diskusia, s názvom Rozpočet 2.0, pripravená pre členov vo februári mala veľký úspech, dôkazom bola veľká účasť členov ako aj zúčastnených reprezentujúcich strán. Predstavili nám svoje myšlienky a plány ako ďalej rozvíjať Slovensko, ako hospodáriť s rozpočtom. Naši členovia si odniesli nový rozmer a pohľad na voľby, ktoré sa v tomto roku odohrali.

Návrhy vlády

SAF organizovala niekoľko diskusií s cieľom analyzovať problémy podnikateľského prostredia, ktoré vedú k stagnácii ekonomiky Slovenska v posledných rokoch. Výsledkom diskusií boli zároveň i návrhy odborníkov a podnikovej praxe na legislatívne zmeny, ktoré by mali výraznejšie prispieť k zmene štruktúry hospodárstva a tiež k motivácii podnikov cestou inovácií dosiahnuť vyššiu konkurencieschopnosť i v rámci EU. Na základe diskusií, návrhov odborníkov, skúseností praxe ako i politických preferencií v súčasnosti, pracovná komisia SAF, v spolupráci s kolegami v EY, spracovala návrhy na legislatívne zmeny, ktoré by mohli byť premietnuté tak do programového vyhlásenia vlády a následne do zodpovedajúcich zákonov.

Prečítajte si naše návrhy

SAF sa zúčastnila na príprave návrhu opatrení pre malé a stredné podniky a živnostníkov v súvislosti s koronavírusom. Považujeme udržanie pozitívneho cash flow a likviditu firiem za kľúčové opatrenie na udržanie zamestnanosti za účelom akcelerácie ekonomiky po krízovom období.

Tieto opatrenia musia byť prijaté tak zo strany štátu ako i zo strany financujúcich inštitúcií. Návrh opatrení má k dispozícii MF SR i MH SR a tiež parlamentný výbor pre hospodárstvo.

Návrh si môžete pozrieť tu

Európa a pandémia

Zdieľali sme s Vami dôležité finančno-ekonomické opatrenia z prostredia Európskej komisie, ktoré boli reakciou na situáciu s vírusom COVID-19, môžete si ich prečítať na stránke SAF. Informácie preberáme od Tareka Tranberga, Head of Public Affairs & Policy EACT & FH team.

Foto: Tabrez Syed, Unsplash

Webináre

V máji členovia SAF i pozvaní hostia mali možnosť v rámci Webinára SAF „Čo plánuje robiť vláda pre podniky“ diskutovať s ministrom financií Eduardom Hegerom, viceguvernérom NBS Ľudovítom Ódorom a štátnym tajomníkom Jánom Oravcom o tom, ako plánuje vláda nastaviť legislatívu pre reštart ekonomiky po zvládnutí koronakrízy.

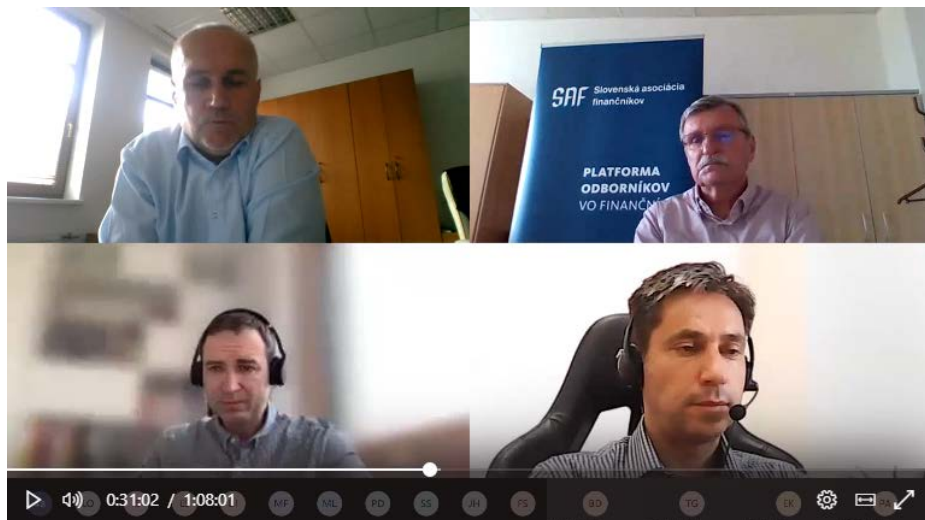
Cieľom diskusie bolo zistiť podmienky, na ktoré sa podniky majú v ďalšom období pripraviť, ale i prezentovať svoje pohľady na možné riešenia.

V júni SAF, opäť pripravila diskusiu „Ako je na tom Slovensko a čo s tým ďalej“?

Zúčastnil sa jej Ľudovít Ódor, viceguvernér NBS, predstavil Strednodobý výhľad slovenskej ekonomiky. Peter Goliaš, riaditeľ INEKO, predniesol tému Čo môže vláda urobiť na podporu ekonomiky po ukončení „zdravotnej krízy“? Diskusie sa zúčastnili aj Richard Pánek, partner EY a Matej Firický, partner AKMCL za SAF s témou Ako nastaviť legislatívu, aby motivovala firmy investovať a posilňovať konkurencieschopnosť?

Cieľom diskusie bolo na jednej strane prezentovať reálny stav ekonomiky a jej výhľad a na druhej strane motivovať firmy vytvárať tlak na reformy, najmä daní, ktoré prispievajú k akcelerácii ekonomického rastu.

Daňový manifest

SAF bola jeden z iniciátorov vzniku Daňového manifestu 2020, ktorý obsahuje súbor spoločných odporúčaní na zlepšenie daňového systému a podporuje ho pätnásť (15) zamestnávateľských zväzov, obchodných komôr a profesijných združení. Ide o subjekty, ktoré celkovo predstavujú významnú časť slovenskej ekonomiky naprieč dôležitými hospodárskymi odvetvami ako je priemyselná výroba, služby, rodinné firmy, technologické spoločnosti, start-upy, a pod. Navrhované opatrenia, ktoré signatári predložili ministrom financií, ministrom hospodárstva a predsedovi vlády, predstavujú čiastkové pro-reformné riešenia, ktoré nenahradzujú komplexnú daňovú reformu, môžu však priniesť výrazné a rýchle zlepšenie kvality slovenského podnikateľského prostredia z pohľadu daní.

Cieľom je urýchliť a podnetiť odbornú diskusiu v oblasti daní (nie odvodov a poplatkov), aby čím skôr prebehlo legislatívne konanie tak, aby bola zabezpečená účinnosť spätne pre rok 2020.

[Prečítajte si navrhované opatrenia](#)

Na stránke SAF si môžete pozrieť záznam z diskusie ohľadom Daňového manifestu 2020 prezentovaného prezidentom SAF A. Revayom a R. Pánekom, podpredsedom daňového výboru Americkej obchodnej komory, odvysielanej na stanici TA3.

*Patricia Guzlejová
tajomníčka SAF*

ENGLISH SUMMARY

On the last page we provide brief English summaries of all papers presented in the current issue of our quarterly journal.

EDITORIAL

The editorial note is prepared by Andrej Révay, president of SAF. He invites to annual conference of SAF and evaluates several actions of firms and government as a response to current crisis caused by Covid - 19.

PROFESSIONAL AND THEORETICAL TOPICS

MINUTES OF THE MEETING OF THE BOARD OF DIRECTORS AS AN INSTRUMENT OF TRANSPARENT CORPORATE GOVERNANCE FROM THE ASPECT OF BUSINESS AND CRIMINAL LAW

Márius HRIČOVSKÝ – Eva SZABOVÁ

RESTRUCTURING IN SLOVAKIA: BAD SERVANT, WORSE LORD, WORST LAW

Peter ANDRIŠIN

GROWTH OF INTEREST IN SUPER-DEDUCTIONS FOR RESEARCH AND DEVELOPMENT LAGS BEHIND GROWTH OF ITS RATE

Jana ŠNIRCOVÁ

CREDIT RISK MANAGEMENT IN PANDEMIC TIMES

Lubor MALINA

VERIFICATION OF THE SECURITY OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN THE EU MEMBER STATES AND IN SLOVAKIA

Miroslava JÁNOŠOVÁ

ASSOCIATION PAGES

In the association pages SAF we offer an overview of SAF activities in 2020

FINANČNÉ RIADENIE PODNIKOV

17.9.2020

začiatok o 12:00

RADISSON BLU CARLTON

Pri kúpe vstupeniek na konferenciu si môžu členovia Slovenskej asociácie finančníkov uplatniť zľavu 50%, zadajte prosím kód: SAF

Hlavný motív FRP 2020 – Plán obnovy EU vs. reštart ekonomiky Slovenska

12:00 Business lunch

13:00 Otvorenie konferencie Andrej Révay, prezident SAF

13,05 -14,00 **Blok Macro -Eduard Heger**, minister MF SR, **Eudovít Ódor**, viceguvernér NBS

Ako reštartovať ekonomiku Slovenska a zabezpečiť dlhodobý udržateľný rozvoj?

- Výhľad ekonomiky Slovenska,
- Ako je na tom Slovensko? Čo nás čaká v najbližšom období?
- Plán obnovy EU verzus ekonomická úroveň Slovenska
- Je štát pripravený na reformy? Aké sú kľúčové legislatívne opatrenia na ich podporu?
- Priority financovania EU zdrojov vs potreby ekonomiky Slovenska

14,00 – 15,30 **Blok financovanie vo firmách – Ján Oravec**, štátny tajomník MH SR, **Slavomír Beňa**, člen predstavenstva UniCredit Bank Czech republic and Slovakia, **Marek Senkovič**, výkonný riaditeľ Slovnaft, a. s., **Dušan Vasilišín**, CEO SPINEA s.r.o., **Roman Filipoiu**, CFO SPP Distribúcia, **Richard Panek**, Tax partner EY

Čo pomôže reštartovať slovenské podniky?

- Sú banky pripravené financovať vyčerpané firmy?
- Sú podniky pripravené využiť zdroje rozpočtu EU a plánu obnovy?
- Sú pripravené legislatívne podmienky?
- Čo potrebujú podniky na podporu modernizácie a zvýšenie konkurencieschopnosti?

Prestávka 15,30 – 15,50

15,50 – 17,30 **Blok Inovácie v podnikoch v čase „korona“ krízy**

Pavel Karel, generálny riaditeľ NASES, **Vladislav Hanak**, Managing Consultant a Team Leader CPM, Sophia Solutions, **Ivan Vavrik**, CFO 4ka, **Rastislav Bajtoš**, Datalan, riaditeľ segmentu FTP,

Digitalizácia v riadení podnikových financií (aktuálny vývoj a výzvy)

- Potreba a možnosti prediktívneho modelovania v podnikoch pre optimálne využívanie zdrojov počas krízy
- Spoľahlivá infraštruktúra a procesy pre „digitálny podnik“ v čase „korona“ krízy, efektívna práca zamestnancov z home-office
- Efektívne riadenie toku podnikových informácií
- Vízia digitalizácie interakcie firiem so štátom (kedy štát prestane pytať papierové potvrdenia a žiadosti a všetko vybavíme od stola z kancelárie)

17,45 Odovzdanie ocenenia SAF, Catering, hudobný doprovod

MENÍME SA

SAF Slovenská
asociácia
finančníkov

NOVÝ NÁZOV ASOCIÁCIE

NOVÝ WEB

www.asocfin.sk

facebook.com/SAFslovensko

linkedin.com/company/saf-slovensko